

บทที่ 2

แนวคิดและทฤษฎีการวิจัย

การจัดการดูแลทรัพยากรธรรมชาติโดยเฉพาะทรัพยากรป่าไม้ในปัจจุบันจะเป็นหน้าที่หลักของกรมป่าไม้ และกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช เป็นหน่วยงานหลัก ซึ่งบางครั้งทำให้เกิดปัญหาการกระทบกระเทือนต่อประชาชน จนบางครั้งลุกลามไปเป็นปัญหามวลชน อันนำไปสู่การขัดแย้งที่รุนแรง ตัวอย่างเช่น การมองเจ้าหน้าที่เป็นศัตรู ยิ่งไปกว่านั้นมีการร้องเรียนกล่าวหาว่าเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานมิชอบเพื่อต้องการขับไล่เจ้าหน้าที่ออกจากพื้นที่

การศึกษาครั้งนี้ จึงมุ่งเน้นไปที่องค์การบริหารส่วนตำบลที่จะเข้ามามีบทบาทในการจัดการแก้ไขปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติโดยเฉพาะด้านทรัพยากรป่าไม้ในท้องถิ่นอย่างไร เพราะเป็นองค์กรที่ใกล้ชิดชุมชนและทราบถึงความต้องการของประชาชนเป็นอย่างดี ในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติประเภททรัพยากรป่าไม้ ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ เขตอุทยานแห่งชาติ ซึ่งต้องใช้หลักการจัดการ ใช้กฎหมาย และการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นอย่างมาก และเพื่อให้การดำเนินงานจำต้องอาศัยความรู้ ความเข้าใจของผู้บริหารในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร สภาพปัญหาด้านทรัพยากรป่าไม้ การส่งเสริมกิจกรรมหรือโครงการต่างๆ การติดตามงาน การควบคุมงาน การวางแผนที่ดี ทั้งหมดนี้นำไปสู่การบริหารจัดการพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล และที่ขาดมิได้คือต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน จากที่กล่าวมาทั้งหมดการศึกษา บทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลต่อการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์เขตอุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาบทบาทของผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์เขตอุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดังที่นำไปสู่วิธีการจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างไร และปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานด้านการจัดการทรัพยากรป่าไม้ เพื่อนำไปใช้วางแผนกรอบแนวทางการดำเนินงานของหน่วยงานอื่นๆที่มีส่วนเกี่ยวข้องด้านการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ โดยมีแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งข้อมูลต่างๆประกอบด้วย

1. บริบทของอุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง
2. แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำ
3. แนวคิดการจัดการทรัพยากรป่าไม้
4. แนวคิดเกี่ยวกับบทบาท
5. แนวคิดบทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลต่อการจัดการทรัพยากรป่าไม้
6. แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน

7. แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิชุมชน

บริบทของอุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง

การศึกษาบริบทของอุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง เพื่อต้องการทราบถึงสภาพพื้นฐานทั่วไปของอุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง อันเป็นประโยชน์ต่อการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ของผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล โดยการนำข้อมูลมาวิเคราะห์ ซึ่งบริบทของอุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง ในการศึกษาครั้งนี้ประกอบด้วย

1. ประวัติความเป็นมาของอุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง
2. ลักษณะทางกายภาพ
3. ลักษณะทางเศรษฐกิจ
4. ลักษณะทางด้านสังคม

ประวัติความเป็นมาของอุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง

เมื่อปีพุทธศักราช 2509 กรมป่าไม้ได้สั่งการให้เจ้าหน้าที่ออกไปสำรวจพื้นที่ป่าแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อกำหนดพื้นที่ให้เป็นป่าสงวนแห่งชาติ ตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พุทธศักราช 2507 และได้ประกาศให้เป็นป่าสงวนแห่งชาติแม่แตง ตามกฎกระทรวงฉบับที่ 493 (พ.ศ. 2515) ซึ่งประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 89 ตอนที่ 175 ลงวันที่ 20 พฤศจิกายน 2515 พื้นที่ป่าดังกล่าวได้เคยเป็นป่าโครงการสัมปทานเพื่อการทำไม้ของบริษัทบอร์เนียว จำกัด และเป็นส่วนหนึ่งของโครงการป่าสัก ต่อมาปีพุทธศักราช 2518 กรมป่าไม้ โดยกองอนุรักษ์ต้นน้ำเข้าไปดำเนินการพัฒนาพื้นที่ป่าต้นน้ำลำธาร ตามโครงการพื้นที่สูงสามหมื่น (ไทย/สหประชาชาติ) ตามพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทั้งนี้เพื่อดำเนินการแก้ไข ปัญหาการบุกรุกทำลายป่าต้นน้ำลำธารและพัฒนาพื้นที่ต้นน้ำลำธารต่างๆ ที่ถูกทำลาย ให้มีสภาพเดิม รวมทั้งพัฒนาชีวิตชาวไทยภูเขาและดำเนินการช่วยเหลือและส่งเสริมอาชีพการทำมาหากินของชนเผ่าต่างที่อาศัยในพื้นที่ให้อยู่ใกล้หลักแหล่ง เพื่อระงับการทำไร่เลื่อนลอย พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าเชียงดาว (บางส่วน) ท้องที่ตำบลคลอง อำเภอเชียงดาว และตำบลเมืองแหง กิ่งอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ประกาศให้เป็นป่าสงวนแห่งชาติตามกฎกระทรวง ฉบับที่ 537 (พ.ศ. 2516)ซึ่งได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 90 ตอนที่ 81 ลงวันที่ 10 กรกฎาคม 2516 และเคยเป็นป่าโครงการสัมปทานไม้เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2516 และได้สิ้นสุดลงเมื่อวันที่ 30 กันยายน 2546 แต่คณะรัฐมนตรีได้มีมติ เมื่อ

วันที่ 14 มกราคม 2518 ได้กำหนดให้เป็นป่าต้นน้ำลำธารห้ามมิให้มีการทำไม้แต่อย่างใดสัมปทานทำไม้จึงสิ้นสุดลง และพื้นที่ป่าแม่ปายฝั่งขวา ในท้องที่ตำบล แม่नाเตง และป่าแม่ปายฝั่งซ้าย (บางส่วน) ในท้องที่ตำบลเวียงเหนือและตำบลแม่ฮี้ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยเฉพาะป่าแม่ปายฝั่งซ้ายได้ประกาศให้เป็นป่าสงวนแห่งชาติตามกฎหมายกระทรวง ฉบับที่ 650 (พ.ศ. 2517) ซึ่งได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 91 ตอนที่ 57 ลงวันที่ 17 เมษายน 2517 เคยเป็นป่าโครงการทำไม้เพื่อการใช้สอยมาก่อน ต่อมาได้ปิดป่าตามมติคณะรัฐมนตรี ลงวันที่ 9 มกราคม 2522 จนถึงปัจจุบัน

กองอุทยานแห่งชาติได้มีหนังสือที่ กษ 0713/206 ลงวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2532 รายงานกรมป่าไม้เพื่อนำเรื่องการจัดตั้งอุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง เข้าพิจารณาในที่ประชุมคณะกรรมการอุทยานแห่งชาติ เพื่อให้ความเห็นชอบกำหนดบริเวณพื้นที่หน่วยต้นน้ำที่ 2 (ห้วยน้ำดัง) หน่วยต้นน้ำที่ 4 (แม่จอกหลวง) หน่วยจัดการต้นน้ำที่ 9 (ห้วยน้ำรู) บางส่วน และพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าแม่ปายฝั่งซ้ายตอนบน ตำบลแม่ฮี้ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ป่าสงวนแห่งชาติป่าแม่แตง ในท้องที่ตำบลก๊ิดช้าง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นอุทยานแห่งชาติตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 และต่อมาได้มีวิญญูกองอุทยานแห่งชาติ ที่ กษ 0712.2/97 ลงวันที่ 27 พฤศจิกายน 2534 ให้อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง ประสานงานกับหัวหน้าเขตห้ามล่าสัตว์ป่าแม่เลา-แม่และให้สำรวจพื้นที่บางส่วนของเขตห้ามล่าสัตว์ป่าแม่เลา-แม่และ และพื้นที่วนอุทยานโป่งเดือด ในท้องที่ ตำบลเมืองคอง อำเภอเชียงดาว และตำบลป่าแป๋ ตำบลเมืองกาย อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อกำหนดให้เป็นอุทยานแห่งชาติเพิ่มเติม ประมาณ 190.25 ตารางกิโลเมตร หรือ 1,181,909.25 ไร่ เนื่องจากพบว่าพื้นที่ส่วนใหญ่มีสภาพป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์มีศักยภาพสูงมากและมีจุดเด่นที่สวยงาม เช่น โป่งเดือด น้ำตก ลุ่มแม่น้ำแม่แตง รวมทั้งความหลากหลายของพืชพรรณและสัตว์ป่าที่ชุกชุม มีความเหมาะสมอย่างยิ่งที่ต้องเร่งดำเนินการกำหนดให้เป็นอุทยานแห่งชาติโดยด่วน

พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติดังกล่าว(บางส่วน)ได้ประกาศให้เป็นอุทยานแห่งชาติตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติพุทธศักราช 2504 ในราชกิจจานุเบกษา หน้า 31 ตอนที่ 33 ก. ลงวันที่ 14 สิงหาคม 2538 ชื่อว่า“อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง” ครอบคลุมเนื้อที่ 1,252 ตารางกิโลเมตร หรือ 782,575 ไร่ อยู่ในท้องที่อำเภอแม่แตง อำเภอเชียงดาว อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน นับว่าเป็นอุทยานแห่งชาติลำดับที่ 81 ของประเทศ ซึ่งกรมป่าไม้ได้คัดเลือกให้อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง เป็นอุทยานแห่งชาติฉลอง 100 ปีกรมป่าไม้และเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในวโรกาสที่ครองราชย์ปีที่ 50 และสืบเนื่องจากสมเด็จพระพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ได้เสด็จประทับแรมในพื้นที่ดังกล่าว

เมื่อวันที่ 3-4 กุมภาพันธ์ 2534 พระองค์ทรงสนพระทัยเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และโปรดปรากฏการณ์ทัศนียภาพทางธรรมชาติอันสวยงามของผืนป่าแห่งนี้เป็นอย่างยิ่ง กรมป่าไม้จึงได้ดำเนินการก่อสร้างอาคารพระตำหนักเอื้องเงิน เพื่อถวายแด่พระองค์สำหรับใช้เป็นที่พักประทับแรมในการทรงงานด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ รวมทั้งเสด็จเยี่ยมหน่วยงานของทางราชการและราษฎรในท้องที่ภาคเหนือ และเมื่อวันที่ 29 กุมภาพันธ์ 2539 สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณมลวณราชิวาส ก็ได้ทรงประกอบพิธีเปิดป้ายอุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดังอย่างเป็นทางการ (อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง, 2553: 1-4)

ลักษณะทางกายภาพ

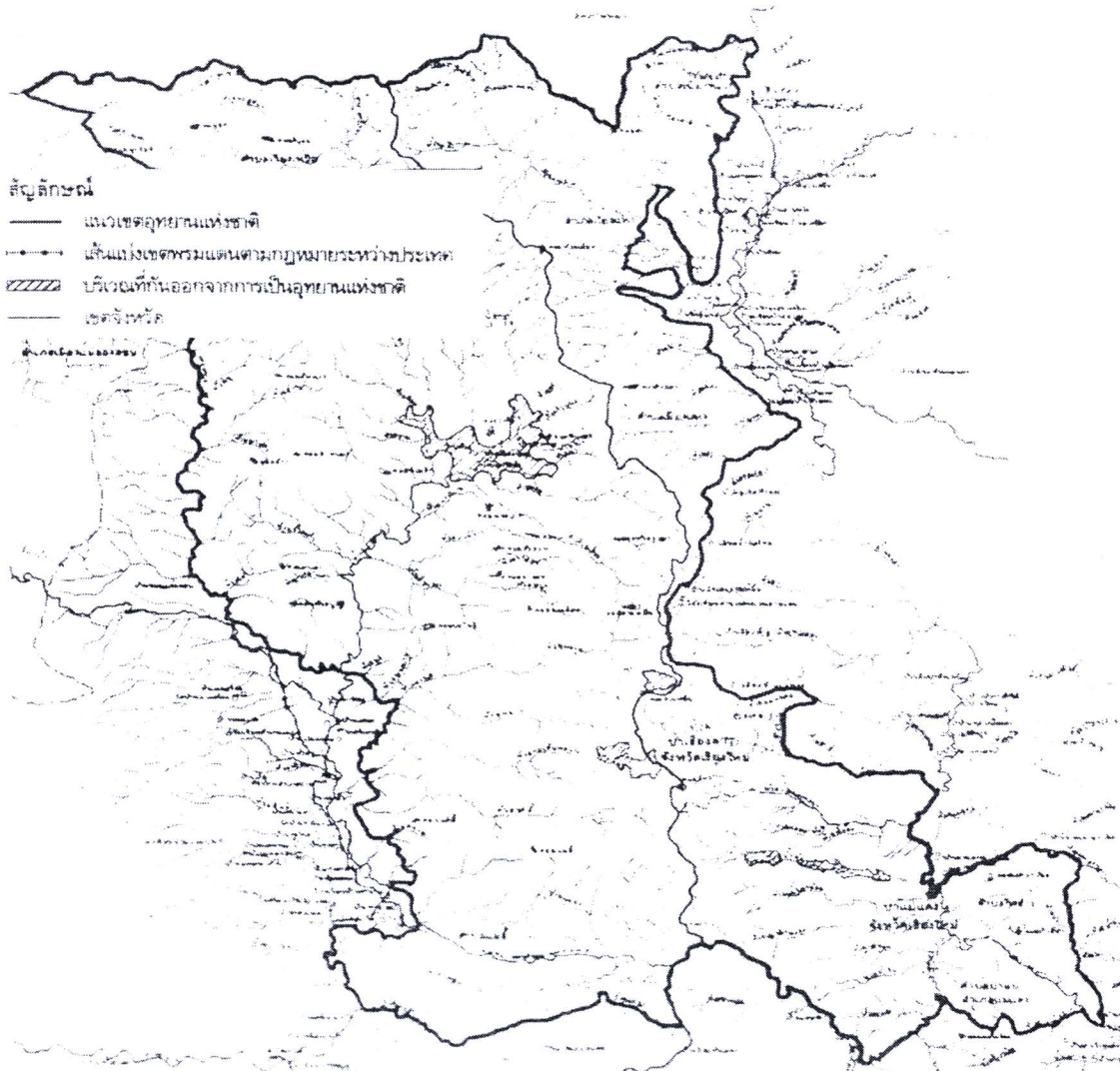
ที่ตั้งและขอบเขตของอุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง

อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง มีเนื้อที่ครอบคลุมพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติแม่แตง (บางส่วน) ในท้องที่ตำบลก๊ี้ดช้าง ตำบลป่าแป๋ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ป่าสงวนแห่งชาติป่าเชียงดาว (บางส่วน) ในท้องที่ตำบลเปียงหลวง ตำบลเมืองแหง ตำบลแสนไห อำเภอเวียงแหง และตำบลเมืองคอง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ และป่าสงวนแห่งชาติป่าแม่ปายฝั่งซ้ายตอนบน (บางส่วน) ในท้องที่ตำบลเวียงเหนือ ตำบลแม่ฮี้ ตำบลแม่นาเติง อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีเนื้อที่ประมาณ 1,252 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 782,575 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ภาพ 1 ที่ตั้งอุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง

ที่มา: อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง (2553: 10)

ภาพ 2 ขอบเขตที่ตั้งอุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง

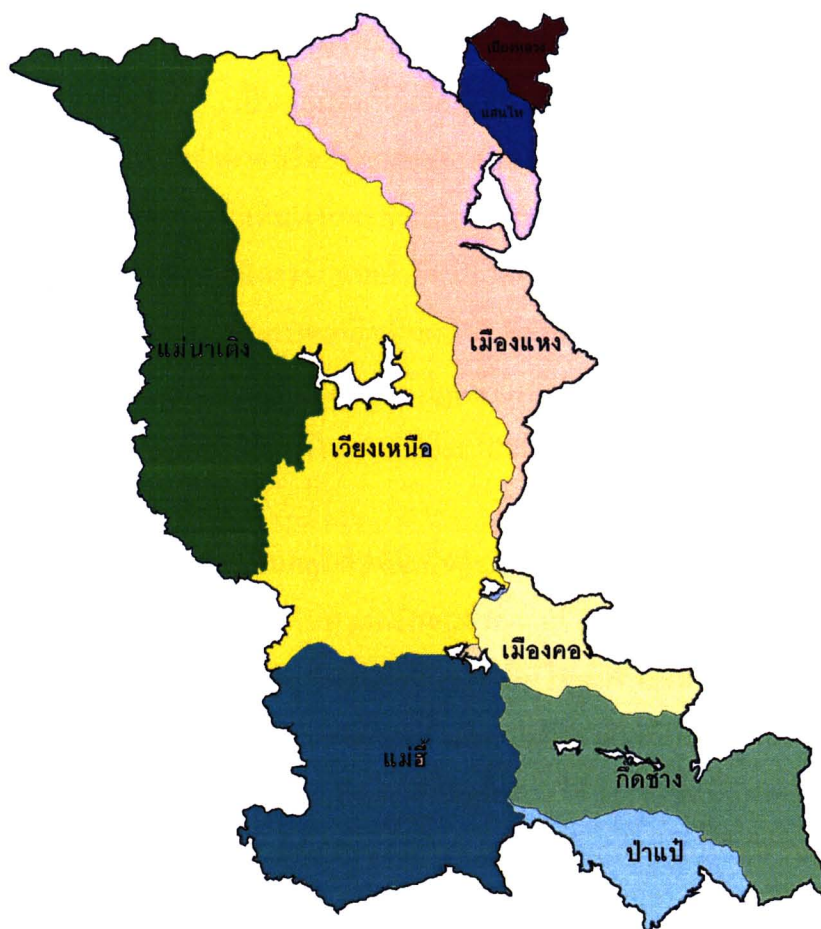
ที่มา: อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง (2553: 11)

ทิศเหนือ : จดพรมแดนไทย-พม่า ท้องที่ตำบลเปียงหลวง ตำบลแสนไห อำเภอ
เวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่และตำบลแม่นาแดง, ตำบลเวียงเหนือ อำเภอปาย จังหวัดฮ่องสอน

ทิศตะวันออก : จดเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยเชียงดาว ท้องที่ตำบลเมืองคอง
อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

ทศิได้ : จดเขตรักษาพันธุ์ป่าแม่เลา- แม่สะทะ ท้องที่ตำบลป่าแป๋ อำเภอแม่แตง
จังหวัดเชียงใหม่และท้องที่อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ทิศตะวันตก : จดแม่น้ำของและป่าเตรียมการสงวนป่าแม่ปายฝั่งขวาตอนบน
ท้องที่ตำบลแม่นาเติง อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ภาพ 3 ขอบเขตตำบลในพื้นที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง
ที่มา: อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง (2553: 12)

ทรัพยากรดินของอุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง

จากการศึกษารายงานการสำรวจดินของกรมพัฒนาที่ดิน พบว่าทรัพยากรดินในพื้นที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดังคุณลักษณะดินส่วนใหญ่เป็นดินที่มีเศษหิน ก้อนหินปะปนและหินพื้น โส่ล่กระจัดกระจายอยู่โดยทั่วไป ส่วนหน่วยดินที่เลื้อพบพื้นที่แคบๆ สอดแทรกอยู่บางบริเวณของลำน้ำ โดยมีลายระเอียดของคุณลักษณะดินของพื้นที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดังดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ	
ห้องสมุดงานวิจัย	
วันที่.....	13 มี.ย. 2555
เลขทะเบียน.....	246731
เลขเรียกหนังสือ.....	

13

หน่วยดินที่ 7 : เป็นกลุ่มดินที่มีเนื้อดินเป็นพวกดินเหนียว มีสีเทาหรือสีน้ำตาลปนเทา พบจุดประสีน้ำตาล สีเหลืองหรือสีแดงปะปนอยู่ตลอดชั้นดิน เกิดจากวัตถุต้นกำเนิดดินพวกตะกอนลำน้ำ เป็นดินลึก มีการระบายน้ำค่อนข้างเร็ว พบบริเวณพื้นที่ราบเรียบถึงค่อนข้างราบเรียบ ดินมีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติปานกลางปฏิกิริยาดินเป็นกรดแก่ถึงด่างอ่อน มีค่าความเป็นกรดเป็นด่างประมาณ 5.5-7.5 ปัจจุบันบริเวณดังกล่าวส่วนใหญ่ใช้ทำนา ถ้าหากมีการชลประทานและการจัดการที่ดี สามารถทำนาได้ 2 ครั้ง ให้ผลผลิตค่อนข้างสูง

หน่วยดินที่ 21 : เป็นกลุ่มดินที่มีเนื้อดินเป็นพวกดินร่วน มีสีน้ำตาลปนเทาหรือสีน้ำตาลอ่อนพบจุดประสีเทา สีน้ำตาลหรือสีน้ำตาลปนเหลืองตลอดชั้นดิน ส่วนใหญ่จะมีแร่ไมก้าปะปนอยู่ด้วย เกิดจากวัตถุต้นกำเนิดดินพวกตะกอนลำน้ำ พบบนส่วนต่ำของสันดินริมน้ำ มีสภาพพื้นที่ค่อนข้างราบเรียบ เป็นดินลึกมีการระบายน้ำดีปานกลางถึงค่อนข้างเร็ว มีความอุดมสมบูรณ์ธรรมชาติปานกลาง ปฏิกิริยาดินเป็นกรดแก่ถึงเป็นกลาง มีค่าความเป็นกรดเป็นด่างประมาณ 5.5-7.0 ปัจจุบันบริเวณดังกล่าวส่วนใหญ่ในฤดูฝนใช้ปลูกข้าวบริเวณที่มีแหล่งน้ำสามารถปลูกพืชผัก ถั่วต่างๆ และยาสูบได้ในฤดูแล้ง ปัญหาในการใช้ประโยชน์ที่ดินไม่ค่อยมีแต่ถ้านำมาใช้ทำนาดินอาจขาดแคลนน้ำได้ในช่วงฝนแล้ง

หน่วยที่ดินที่ 29 : เป็นกลุ่มดินที่มีเนื้อดินเป็นพวกดินเหนียว สีดินเป็นสีน้ำตาล สีเหลืองหรือสีแดงเกิดจากวัตถุต้นกำเนิดดินพวกตะกอนลำน้ำ หรือเกิดจากการสลายตัวของหินหลายชนิด ที่มีเนื้อละเอียด พบบริเวณที่ดอนที่เป็นลูกคลื่นไปจนถึงเนินเขา เป็นดินลึก มีการระบายน้ำดี มีความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติค่อนข้างต่ำ ปฏิกิริยาดินเป็นกรดจัดถึงเป็นกรดแก่ มีค่าความเป็นกรดเป็นด่างประมาณ 4.5-5.5 ปัญหาสำคัญในการใช้ประโยชน์ที่ดินของหน่วยที่ดินนี้ได้แก่ บางแห่งดินมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ ในช่วงฤดูเพาะปลูกพืชอาจขาดน้ำได้หากฝนทิ้งช่วงไปเป็นระยะเวลานานส่วนในบริเวณที่มีความลาดชันสูงจะมีปัญหาเกี่ยวกับการชะล้างพังทลายของหน้าดิน ปัจจุบันบริเวณดังกล่าวได้ปลูกพืชไร่และไม้ผลต่างๆ มีส่วนน้อยที่ยังคงสภาพป่าธรรมชาติ

หน่วยที่ดินที่ 44 : เป็นกลุ่มดินที่มีเนื้อดินเป็นพวกดินทราย สีเทาหรือสีน้ำตาลอ่อน เกิดจากวัตถุต้นกำเนิดดินพวกตะกอนลำน้ำหรือเกิดจากการสลายตัวของหินเนื้อหยาบ พบบริเวณพื้นที่ดอนที่มีลักษณะเป็นลูกคลื่นจนถึงเชิงเขา เป็นดินลึก มีการระบายน้ำดีมากเกินไป มีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติต่ำมาก ปฏิกิริยาดินเป็นกรดแก่ถึงเป็นด่างปานกลาง มีค่าความเป็นกรดเป็นด่างประมาณ 5.5-8.0 ปัญหาสำคัญในการใช้ประโยชน์ที่ดินของหน่วยที่ดินนี้ได้แก่ เนื้อดินเป็นทรายจัด พืชมีโอกาสดูดน้ำได้ง่าย ดินมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำและโครงสร้างไม่ดี บริเวณที่มีความลาดชันสูงจะมีปัญหาเกี่ยวกับการชะล้างพังทลายของหน้าดิน ปัจจุบันบริเวณดังกล่าวใช้ปลูก

พืชไร่ต่างๆ เช่น มันสำปะหลัง อ้อย สับปะรด ปอ ส่วนไม้ต้นได้แก่ มะพร้าว และมะม่วงหิมพานต์ บางแห่งเป็นป่าเต็งรังหรือทุ่งหญ้าธรรมชาติ

หน่วยดินที่ 48 : เป็นกลุ่มดินที่มีเนื้อดินบนส่วนใหญ่เป็นดินร่วนปนทราย ส่วนดินล่างเป็นดินปนเศษหินหรือปนกรวด ก้อนกรวดส่วนใหญ่เป็นหินกลมมน อาจพบหินพื้นดินเกินกว่า 50 เซนติเมตร สีดินเป็นสีน้ำตาล สีเหลือง หรือสีแดง พบบริเวณพื้นที่เป็นรูปคลื่นลอนชันจนถึงเนินเขาเป็นดินตื้นมาก มีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติต่ำ ปฏิกริยาดินเป็นกรดจัดถึงเป็นกรดแก่ มีค่าความเป็นกรดเป็นด่างประมาณ 4.5-5.5 ปัญหาสำคัญในการใช้ที่ดินของหน่วยที่ดินนี้ ได้แก่ ดินตื้นมาก บริเวณที่มีความลาดชันสูงเกิดการชะล้างพังทลายได้ง่ายนอกจากนั้นดินยังมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำอีกด้วย ปัจจุบันบริเวณดังกล่าวส่วนใหญ่เป็นป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง ป่าละเมาะ และทุ่งหญ้าธรรมชาติบางแห่งใช้ปลูกพืชไร่ หรือไม้โตเร็ว

หน่วยที่ดินที่ 59 : เป็นหน่วยผสมของดินหลายชนิด ซึ่งเกิดจากตะกอนลำน้ำพัดพามาทับถมกัน พบบริเวณที่ราบลุ่มหรือบริเวณพื้นที่ต่ำของหุบเขา มีสภาพพื้นที่ราบเรียบถึงค่อนข้างราบเรียบ ดินที่พบส่วนใหญ่มีการระบายน้ำค่อนข้างเร็วถึงเร็ว มีลักษณะและคุณสมบัติต่างๆ เช่น เนื้อดิน สีดิน ความลึกของดิน ปฏิกริยาดินตลอดจนความอุดมสมบูรณ์ของดินตามธรรมชาติไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับวัตถุต้นกำเนิดของดินในบริเวณนั้นๆ ส่วนมากก็มีก้อนกรวดและเศษหินปะปนอยู่ในเนื้อดินด้วย ปัจจุบันบริเวณดังกล่าวใช้ประโยชน์ในการทำนา ส่วนในฤดูแล้ง ถ้ามีแหล่งน้ำหรือดินนิยมใช้ปลูกพืชผักหรือพืชไร่อายุสั้น เช่น ถั่วเขียว หรือถั่วเหลือง

หน่วยที่ดินที่ 62 : หน่วยที่ดินนี้เป็นหน่วยที่ดินที่ประกอบด้วยพื้นที่ภูเขา และเทือกเขา ซึ่งมีความลาดชันมากกว่า 35 เปอร์เซ็นต์ ดินที่พบในบริเวณดังกล่าวมีทั้งดินลึกและดินตื้น ลักษณะของเนื้อดินและความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติแตกต่างกันไปแล้วแต่ชนิดของหินต้นกำเนิดในบริเวณนั้น มักมีเศษหิน ก้อนหินหรือหินพื้นโผล่กระจัดกระจายทั่วไป ส่วนใหญ่ยังปกคลุมด้วยป่าไม้ประเภทต่างๆ เช่นป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรังหรือป่าดงดิบชื้น หลายแห่งมีการทำไร่เลื่อนลอย โดยปราศจากมาตรการในการอนุรักษ์และน้ำ ซึ่งเป็นผลทำให้เกิดการชะล้างพังทลายของหน้าดิน จนบางแห่งเหลือแต่หินพื้นโผล่ กลุ่มดินนี้ไม่ควรนำมาใช้ประโยชน์ทางการเกษตร เนื่องจากมีปัญหาหลายประการที่มีผลกระทบต่อระบบนิเวศ ควรสงวนไว้เป็นป่าธรรมชาติเพื่อรักษาแหล่งต้นน้ำลำธาร

ทรัพยากรป่าไม้ของอุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง

จากการสำรวจพันธุ์ไม้ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง โดยดำเนินการสุ่มเก็บตัวอย่างชนิดและการกระจายของพรรณไม้ ตามบริเวณต่างๆ รวม 9 แห่ง ได้แก่ โป่งเดือด โป่งน้ำร้อน ท่าปาย น้ำตกแม่เย็น คอยกัวลม คอยช้างเส้นทางศึกษาธรรมชาติคอยสามหมื่น เส้นทางจากอำเภอแม่แตง-อำเภอปาย หน่วยจัดการต้นน้ำของแม่ยะและหน่วยจัดการต้นน้ำปางเสด็จ พบมีลักษณะพรรณไม้และลักษณะโครงสร้างของสังคมพืชพรรณ โดยอาศัยลักษณะของไม้เรือนยอด ไม้พุ่มและไม้พื้นล่าง ที่สามารถจำแนกประเภทตามชนิดป่าได้ดังต่อไปนี้

1. ป่าดิบ (Everygreen Forests)

ป่ารอยต่อ (Gallery Forest) ป่าชนิดนี้เป็นป่าเป็นป่าที่ขึ้นอยู่ข้างลำธาร จากการสำรวจครั้งนี้มีการกระจายตั้งแต่ความสูงจากระดับน้ำทะเล 500-800 เมตร พรรณไม้จะคล้ายกับป่าผสมผลัดใบ พบเป็นป่ารอยต่อที่โป่งน้ำร้อน โป่งเดือด และหน่วยจัดการต้นน้ำปางเสด็จ

ไม้เรือนยอดชั้นบนจะมีขนาดใหญ่ถึงขนาดกลาง: ได้แก่ เต็ม (Bischofia javensis), อวบน้ำ (Chionanthus ramiflorus), หว้า (Syzygium cumini), จั้วป่า (Bombax anceps), ปอตูบหูช้าง (Sterculia villosa), ชิงชัน (Dalbergia oliveri), ผ่าเสี้ยน (Vitex canescens), ราชพฤกษ์ (Cassia fistula), ตะแบกแดง (Lagerstronemia calyculata) และก๊าก (Lansea colomandelica)

นอกจากนี้ยังมีพรรณไม้ในสกุลเลื้อยมา, รัก, ขะเจาะ, แด, เปล้า, หว้า, มะเดื่อ, สอยดาว และอินทนิล เป็นต้น

ไม้เรือนยอดชั้นรองมีขนาดกลางถึงขนาดเล็ก มั่นปลา (Glochidion sphaerogynum), ขามคั่ว (Pterospermum semisagittatum), ข่อย (Streblus aspers), เปล้าใหญ่ (Croton roxburghii), ตะแบกแดง (Lagerstroemia calyculata), เต็ม (Bischofia javensis) และอวบน้ำ (Chionanthus ramiflorus)

นอกจากนี้ยังมีพรรณไม้ในสกุลดินเป็ด, เหล็กกี, ส้าน, กัลลวย, ขาขบขี้ไก่, หม่อน, มะเฒ่า, เต้ด, มะกา, ตะแบก และทัง เป็นต้น

ไม้พุ่มและไม้พื้นล่าง ได้แก่ เอื้องหมายนา (Costus speciosus), มั่นคง (Dioscorea alata), คนทา (Harrisonia perforata), ไม้สามต่อน (Asparagus filicinus), โด่ไม้รู้ลิม (Elephantopus scaber), หญ้าถอดปล้อง (Equisetum debile), ดอกงิง (Thysanolaena maxima), มะแฟน (Protium serratum), สามร้อยยอด (Lycopodium cernuum) และเทียนนา (Ludwigia hyssopifolia)

นอกจากนี้ยังมีพรรณไม้ในสกุลเครือออน, บูก, กลอย, ช้องนาง, ไข่, สายหยุด, ตะแบก, ปุค, ชบา, จี๋อัน, เมื่อย, กะดังใบ, อังกาบ, มะลิ, ปอหุบยู, พลุ, ข้าวเย็น, องุ่นป่า, หัสคุณ, ออสมันดำ, ลิเกา และเล็บเหยี่ยว เป็นต้น

2. ป่าดิบเขา (Montane Forests)

ป่าดิบเขาระดับต่ำ (Lower Montane Rain Forest) ป่าประเภทนี้มีเรือนยอดชิดกันมากพื้นที่ส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่หุบเขา พื้นที่ลาดชัน สภาพอากาศค่อนข้างสูงตลอดปี ป่าประเภทนี้จะอยู่ที่ความสูงจากน้ำทะเลเฉลี่ยปานกลางประมาณ 1650-1,929 เมตร พบที่ดอยกิ่วลม และดอยช้าง ดินค่อนข้างมีความอุดมสมบูรณ์สูง และมีความชื้นสูง พรรณไม้ประกอบด้วย 3 ชั้น เรือนยอด

เรือนยอดชั้นบนประกอบด้วยพรรณไม้ ได้แก่ สนสามใบ (*Pinus kesiya*), เม็ดชุนตัวผู้ (*Myrica esculenta*), ซ้าส้าน (*Saurauia napaulensis*), มะเมือ (*Choerospondias axillaris*), ชมพูพาน (*Wightia speciosissima*), ชมพูญิงค์ (*Prunus cerasoides*), มณฑาป่า (*Manglietia garrettii*), จำปีหลวง (*Michelia rajaniana*) และชมหมอม (*Toona ciliata*) นอกจากนี้ยังมีพรรณไม้ในสกุลก่วม, หว้า และเต้าหลวง เป็นต้น

เรือนยอดชั้นรอง ได้แก่ เหมือดคง (*Symplocos macrophylla*), เหมือดคนตัวผู้ (*Helicia nilagirica*), เคื่อยปล้องหิน (*Ficus semicordata*), มังตาน (*Schma wallichii*), ตะไคร้ต้น (*Lisea cuminata*) และ กะทัง (*Litsea monopetala*) นอกจากนี้ยังมีพรรณไม้ในสกุลก่วม, สอยดาว, เมียง และอบเชย เป็นต้น

ไม้พุ่มและไม้พื้นล่าง ได้แก่ ต่างไก่ป่า (*Polygala arillata*), พลุช้าง (*Rhaphidophra peepla*), พญาคง (*Persicaria*), ขมหินสามทาง (*Pilea trinervea*), เครือเขาน้ำ (*Tatrastigma*), จี๋หนอน (*Schoepfia fragrans*), สะเกาถม (*Agapetes hosseana*), ดอกง (Thysanleana maxima), ว่านหัวสืบ (*Disporum calcaratum*), ยาห้ว (*Smilax glabra*), ข้าวเย็นเหนือ (*S.china*), ตะไคร้ต้น (*Litsea cubeba*), บัวตอง (*Tithonia diversifolia*), เอื้องเตาหิน (*Dendrobium infundibulum*) และ *Debregeasia longifolia* นอกจากนี้ยังมีพรรณไม้ในสกุลกล้วย, แข็งกวาง, ยอเทศ, ข้าวเย็น, ดาดตะกั่ว, พริกไทย, เอื้อง, ฤค, นมเมียว, หนามไขปู, กลอย และกาหลา เป็นต้น

ป่าดิบเขาไม้ก่อ (Lower Montane Oak Forest) เป็นป่าที่อยู่ระดับความสูงตั้งแต่ 1368-1630 เมตรที่ระดับน้ำทะเลเฉลี่ยปานกลาง พรรณไม้ที่พบเป็นไม้เด่นจะเป็นพวกวงศ์ไม้ก่อพบที่เส้นทางศึกษาธรรมชาติดอยสามหมื่นและหน่วยจัดการต้นน้ำขุนแม่ยะ

ไม้เรือนยอดชั้นบนมีพรรณไม้ : ได้แก่ ก่อกระดุม (*Ouercus semiserrata*), ก่อแดง (*Q. kingiana*), ก่อจี๋หมู (*Q.helferiana*), ก่อเคียว (*Castanopsis acuminatissima*), ก่อหุยม

(*C.argrophylla*), ก่อใบเลื่อม (*C.ribuloides*), ก่อแป้น (*C.diversifolia*), ก่อพวง (*Lithocarpus fenestratus*) นอกจากนี้ยังมีพรรณไม้ในสกุลม่วงก้อม, อบเชย และกำยาน เป็นต้น

ไม้เรือนยอดชั้นรองมีพรรณไม้ ได้แก่ จี๊ซิ่ง (*Gordonia dalglieshiana*), แข็งกวางดง (*Wendlandia paniculata*), คำหัด (*Engelhardtia spicata*), ชมพูภูพิงค์ (*Prunus cerasoides*), มังตาน (*Schima wallichii*), เหมือดคนตัวผู้ (*Helicia nilagirica*) นอกจากนี้ยังมีพรรณไม้ในสกุลม่วงก้อม, เมือข, และมะละกอ เป็นต้น

ไม้พุ่มและไม้พื้นล่าง ได้แก่ กะดังใบ (*Leea indica*), กากหมากตาถ้าย (*Balanophora fungosa*), กำลั้งช้างสาร (*Maesa montana*), ตองกง (*Thysanolaena maxima*), เถาวัลย์ยั้ง (*Smilax ovalifolia*), ตาฉีเคย (*Craibiodendron stellatum*) , เหมือดคนตัวผู้ (*Helicia nilagirica*), มะขามป้อม (*Phyllanthus emblica*) นอกจากนี้ยังมีพรรณไม้ในสกุลใบต่างดอก, กำลั้งช้างสาร, เพี้ยกระทิง, อุ่นป่า, ข่า, ข้าวเย็น, หนามไขปู, ครามป่า, กะดังใบ และหว้า เป็นต้น

ป่าดิบเขาไม้สน-ไม้ก่อ (Lower Montane Pine-Oak Forest) ป่าประเภทนี้จะขึ้นบริเวณสันเขาที่ความสูง 1.227-1500 เมตร จากระดับน้ำทะเลเฉลี่ยปานกลางจะเป็นป่าที่มักจะต้องเนื่องกับป่าเต็งรังผสมสน (Pine Dipterocarp Forest) ซึ่งจะเกิดแตกต่างกันที่ประเภทของดิน พบที่เส้นทางศึกษาธรรมชาติคอกยสามหมื่น เส้นทางจากอำเภอแม่แตง-อำเภอปาย และเส้นทางที่เข้าที่ทำการอุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง

พรรณไม้เรือนยอดชั้นบน ได้แก่ ก่อแป้น (*Castanopsis diversifolia*), ก่อค้าง (*Lithocarpus lindleyanus*), สนสามใบ (*Pinus kesiya*), มังตาน (*Schima wallichii*), ส้านใหญ่ (*Dillenia obovata*), หว้า (*Syzygium cumini*), จำปีหลวง (*Michelia rajaniana*), ชมพูภูพิงค์ (*Prunus cerasoides*) นอกจากนี้ยังมีพรรณไม้ในสกุลเต้าหลวง, ข่าแป้น, กางจิมอด, ก่อ, ม่วงก้อม, มะขามแป, ทัง, มะเคื่อ, หว้า, มะกอก และชิงชัน เป็นต้น

ไม้เรือนยอดชั้นรอง ได้แก่ กล้วยถ้าย (*Dalbergia cultrata*), กะพี้ควาย (*Dalbergia cultrata*), มังตาน (*Schima wallichii*), ชมพูภูพิงค์ (*Prunus cerasoides*), เหมือดคนตัวผู้ (*Helicia nilagirica*) นอกจากนี้ยังมีพรรณไม้ในสกุลเพี้ยกระทิง, เขือง, มะกอก, กำยาน, อบเชย, กล้วยเต่า, มะขามแป และกล้วย เป็นต้น

ไม้พุ่มและไม้ล่าง ได้แก่ แข็งกวาง (*Wendlandia tinctoria*), แข็งกวางดง (*Wendlandia paniculata*), ข้าวสารป่า (*Pavetta tomentosa*), ตะไคร้ต้น (*Litsea cubeba*), ตาฉีเคย (*Craibiodendron stellatum*)

ไม้เรือนยอดชั้นรอง(lower later)ไม้ที่มีขนาดเล็กความสูงไม่เกิน18 พรรณไม้ที่พบ ได้แก่ กะพี้ควาย (*Dalbergia cultrata*), กระมอบ (*Gardenia obtusifolia*), ขอบป่า (*Morinda coreia*), แสลงใจ (*Strychnos nux-vomica*)

ไม้พุ่มและไม้พุ่มต่ำ ได้แก่ กระมอบ (*Gardenia obtusifolia*), กะดังใบ (*Leea indica*), โสมชบา (*Abelmoschus moschatus*), หนาดคำ (*Inula cappa*)

3. ป่าเต็งรังผสมสน (Pine-Deciduous Dipterocarp Forest) ป่าเต็งรังผสมสน มีความกระจายตั้งแต่ความสูงจากระดับน้ำทะเลเฉลี่ยปานกลาง 1100-1200 เมตร แตกต่างจากป่าเต็งรังที่มีสนสามใบ กระจายอยู่รวมกันเป็นพรรณไม้เรือนยอดชั้นบน ซึ่งสนพวกนี้จะมีความสูงเฉลี่ย 25-30 เมตรพบที่เส้นทางจากอำเภอมะแตง – อำเภอป่าข่อย บริเวณกิโลเมตรที่ 72

ไม้เรือนยอดด้านบนจะมีขนาดใหญ่ขนาดกลาง ได้แก่ (*Gluta usitata*), กางจิมอด (*Albizia odoratissima*), เตื่อปล้องหิน (*Ficus semicordata*), แกทราย(*Stereospermum*), เต็ง (*Shorea obtusa*), พลวง (*Dipterocarpus tuberculatus*) นอกจากนี้ยังมีพรรณไม้ในสกุล กางจิมอด, ตะแบก และมะเดื่อ เป็นต้น

ไม้เรือนยอดชั้นรองมีขนาดกลางถึงขนาดเล็ก ได้แก่ กระพี้เขาควาย (*Dalbergia cultrata*), มะขามป้อม (*Phyllanthus*), คำหาด (*Engelhardia spicata*), ปะแต็บ (*Macaranga kurzii*) นอกจากนี้ยังมีพรรณไม้ในสกุลคิ้ว และพลับพลา เป็นต้น

ไม้พุ่มและไม้พุ่มต่ำจะหนาแน่นกว่าป่าเต็งรัง ได้แก่ ข้าวสารป่า (*Pavetta tomentosa*), แข็งกวาง (*Wendlandia tinctoria*), จี๋ครอก (*Urena lobata*), สาบหมา (*Ageratina adenophora*), สาบเสือ (*Chromolaena odoratum*) นอกจากนี้ยังมีพรรณไม้ในสกุลเค็ด, เครืออ่อน, กลอย และยวบจีไค้ เป็นต้น

การใช้ที่ดินของอุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง

จากฐานข้อมูลในปี พ.ศ. 2549 ที่ครอบคลุมพื้นที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง พบว่า การใช้ที่ดินส่วนใหญ่ของอุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดังเป็นการใช้ที่ดินประเภทป่าไม้ที่เป็นป่าดิบเขา ป่าเบญจพรรณและป่าเต็งรัง มีพื้นที่รวมทั้งสิ้น 747,342.69 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 95.9 ของพื้นที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง รองลงมาเป็นการใช้ที่ดินประเภทเกษตรกรรมที่ประกอบด้วยพื้นที่ทำนาข้าว ไม้ผล ไม้ยืนต้นและพืชไร่ มีพื้นที่รวมทั้งสิ้น 26,810.50 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 3.44 ของพื้นที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง ส่วนพื้นที่เหลือเป็นการใช้ที่ดินประเภทชุมชนชนบทและเกษตรกรรม ที่เป็นพื้นที่กันออกจากเขตอุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง มีพื้นที่รวมทั้งสิ้น 5,221.81 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 0.67 ของพื้นที่

อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง โดยสามารถใช้ที่ดินของอุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดังในปัจจุบัน ดังตาราง 1

ตาราง 1 การใช้ที่ดินของอุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดังในปัจจุบัน

การใช้ที่ดิน	พื้นที่ (ไร่)	สัดส่วน (%)
การใช้ที่ดินประเภทป่าไม้	747,342.69	95.89
การใช้ที่ดินประเภทเกษตรกรรม	26,810.50	3.44
การใช้ที่ดินประเภทชุมชนชนบท	5,221.81	0.67
รวม	779,375	100.00

ที่มา: สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 16 เชียงใหม่ (2549)

การแบ่งเขตการใช้ที่ดินของอุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดังในปัจจุบัน

ในปัจจุบันอุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง ได้แบ่งเขตการใช้ที่ดินออกเป็น 6 เขตการใช้ที่ดิน คือ

1. เขตบริการ ครอบคลุมพื้นที่ทำการอุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง ที่ตั้งหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติพื้นที่รองรับการท่องเที่ยว บ้านพักรับรองและอาคารอื่น ๆ มีพื้นที่รวม 6,652.27 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 0.85
2. เขตนันทนาการและการพักผ่อนหย่อนใจ ครอบคลุมบริเวณจุดชมวิวดอยกิ่วลม โป่งเดือด ลำน้ำแม่แดง โป่งร้อนท่าปาย ห้วยเสียด และน้ำตกแม่ลาด มีพื้นที่รวม 20,359.12 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 2.60
3. เขตสงวนสภาพธรรมชาติ ครอบคลุมแหล่งต้นน้ำลำธาร และแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า มีพื้นที่รวม 294,930.63 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 37.69
4. เขตหวงห้าม ครอบคลุมพื้นที่ที่มีสภาพธรรมชาติเปราะบาง ได้แก่ บริเวณป่าดอนบนของจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดแม่ฮ่องสอน พื้นที่ป่าใจกลางพื้นที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง ในเขตจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีพื้นที่รวม 289,786.38 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 37.03
5. เขตฟื้นฟูสภาพธรรมชาติ ครอบคลุมพื้นที่ที่มีสภาพธรรมชาติถูกทำลายส่วนใหญ่เป็นบริเวณที่ถูกแผ้วถางโดยชาวไทยภูเขา การลักลอบตัดไม้และการเผาป่าที่อยู่บริเวณรอบๆ พื้นที่กันออกจากการเป็นพื้นที่อุทยานแห่งชาติ มีพื้นที่รวม 170,846.61 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 1.83

6. เขตกิจกรรมพิเศษ (Special Use Zone) ที่เป็นพื้นที่กันออกจากเขตอุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง (ดังตาราง 2)

ตาราง 2 ประเภทของการใช้ที่ดินในอุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดังในปัจจุบัน

ประเภทของการใช้ที่ดิน	พื้นที่(ไร่)	สัดส่วน(%)
1. เขตบริการ	6,652.27	0.85
2. เขตนันทนาการและพักผ่อนหย่อนใจ	20,359.12	2.61
2.1 จุดชมวิวดอยกิ่วลม	3,953.23	0.51
2.2 โป่งเดือด	4,045.51	0.52
2.3 ลำน้ำแม่แตง	2,575.03	0.33
2.4 โป่งน้ำร้อนท่าปาย	1,869.19	0.24
2.5 ห้วยเหี้ยะ	5,240.71	0.67
2.6 น้ำตกแม่ลาด	2,675.45	0.34
3. สงวนสภาพทางธรรมชาติ	294,930.63	37.84
4. เขตหวงห้าม	289,786.38	37.18
5. เขตฟื้นฟูสภาพธรรมชาติ	142,065.67	18.23
6. เขตกิจกรรมพิเศษ	5,221.81	0.63
รวม	782,575	100.00

ที่มา: อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง (2553: 28)

ทรัพยากรมนุษย์

ประชากรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง มีการดำรงชีพแบบพึ่งพิงอาศัยจากทรัพยากรธรรมชาติ มีประมาณ 39 หมู่บ้าน โดยอุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดังได้ดำเนินการเข้าประชาสัมพันธ์กับ หมู่บ้านเป้าหมาย เรื่องการดำรงชีวิตแบบพึ่งพิงอาศัยทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อความยั่งยืน โดยเฉพาะทรัพยากรป่าไม้

ลักษณะทางเศรษฐกิจ

ประชากรในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง จะมีความแตกต่างกันน้อย เพราะอาชีพส่วนใหญ่ของประชากรจะประกอบอาชีพเกษตรกรรม และปศุสัตว์ การหาของป่า เช่น เห็ด ผักต่างๆ เป็นต้น

ลักษณะทางด้านสังคม

ประเพณีและวัฒนธรรม

จะมีความแตกต่างในเรื่องของประเพณีและวัฒนธรรม ไปตามวิธีการดำรงชีพของแต่ละชนเผ่า ซึ่งในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดังมีชนเผ่าต่าง ๆ อาศัยอยู่หลายเผ่าด้วยกัน ได้แก่ ลีซอ ม้ง กะเหรี่ยง ไทยใหญ่ จีนฮ่อ เป็นต้น

แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำ

แนวความคิดเกี่ยวกับผู้นำ และความเป็นผู้นำ

ความหมายของผู้นำและความเป็นผู้นำ

มีนักวิชาการได้ให้นิยามไว้หลายท่านดังนี้

บุคคลที่สามารถจูงใจให้คนอื่นปฏิบัติตามด้วยความเต็มใจ ทำให้ผู้ตามมีความเชื่อมั่นในตัวเขา สามารถช่วยคลี่คลายความตึงเครียดต่างๆ ได้ สามารถนำกลุ่มให้บรรลุจุดหมายที่ตั้งไว้ Raymon (1972 อ้างใน วนิดา ลิมจิตสมบูรณ์, 2536: 58) ผู้นำแตกต่างจากคนอื่นๆ ในกลุ่ม และเป็นบุคคลที่สามารถช่วยเหลือในสิ่งที่ผู้อื่นร้องขอ สามารถชี้แนะหนทางให้ผู้อื่นทำตามโดยผู้ตามให้ความเชื่อฟัง Whitehead (1936 อ้างใน วนิดา ลิมจิตสมบูรณ์, 2536: 58)

Fiedler (1967 อ้างใน วนิดา ลิมจิตสมบูรณ์, 2536: 58) มีความเห็นว่าผู้นำจะต้องมีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งตามเกณฑ์ต่อไปนี้ได้รับการแต่งตั้งในตำแหน่งผู้นำ ผู้นิเทศ ประธาน โดยเป็นตัวแทนของกลุ่ม เป็นผู้ได้รับเลือกจากกลุ่ม เป็นผู้แสดงออกให้เห็นว่ามีอิทธิพลมากที่สุด โดยสังคมนิยม สรุปแล้วผู้นำคือบุคคลที่มีอำนาจเหนือบุคคลอื่นๆ ในกลุ่ม เป็นที่ยอมรับและเชื่อฟัง สมาชิกในกลุ่มพร้อมที่จะปฏิบัติตามความคิดเห็น หรือคำสั่ง สามารถให้ความช่วยเหลือบุคคลอื่นๆ ได้ตามที่ร้องขอความช่วยเหลือ

ความเป็นผู้นำ

English (1960 อ้างใน วนิดา ลิ้มจิตสมบุญ, 2536: 59) ความเป็นผู้นำเป็นจะต้องมีลักษณะหรือทักษะการนำ หรือหน้าที่ของการนำ ความหมายในแง่นี้จะไม่คำนึงถึงสถานการณ์เป็นองค์ประกอบในการพิจารณาตัดสินใจว่าใครจะเป็นผู้นำและจะนำได้อย่างไรการริเริ่มชี้แนวทางหรือการควบคุมการกระทำที่มีต่อกลุ่ม หรือต่อบุคคลอื่น โดยผู้ตามอาจทำตามแนวทางนั้นๆ ไม่มากก็น้อยการกระทำที่มีอิทธิพลต่อกลุ่มในทางที่จะทำให้กลุ่มดำเนินการตามวัตถุประสงค์

Ordway (1935 อ้างใน วนิดา ลิ้มจิตสมบุญ, 2536: 60) กล่าวว่าความเป็นผู้นำเป็นการกระทำที่มีอิทธิพลจูงใจให้บุคคลอื่นร่วมมือปฏิบัติงานเพื่อให้งานสำเร็จตามความมุ่งหมายหรือความเป็นผู้นำเป็นศิลปะแห่งการกระทำของบุคคล เพื่อให้ได้รับสิ่งที่ต้องการและทำให้ผู้อื่นรู้สึกชอบเขา

Barnard (1961 อ้างใน วนิดา ลิ้มจิตสมบุญ, 2536: 60) ความเป็นผู้นำพิจารณาได้ 2 ลักษณะคือ

1. ความเหนือกว่าในลักษณะต่างๆของความเป็นผู้นำ เช่นมีร่างกายแข็งแรง มีทักษะ ความรู้ทางเทคนิคต่างๆ มีความรอบรู้ ความเข้าใจ มีความรู้ ความสามารถ และมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เป็นที่ประทับใจของผู้ร่วมงาน

2. ความเหนือกว่าในด้านความตั้งใจ ความไม่ย่อท้อ ความอดทน ความกล้าหาญ

Stogdill (1948 อ้างใน วนิดา ลิ้มจิตสมบุญ, 2536: 61) ได้ให้คำจำกัดความของความหมายความเป็นผู้นำว่า หมายถึง ขบวนการต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อกิจกรรมของกลุ่ม โดยพยายามที่จะหาวิถีทางที่จะนำไปสู่จุดหมายและผลสำเร็จ Ralph M. Stogdill เชื่อว่าผู้นำควรมีหลักการกระทำในอันที่จะเป็นผู้รับผิดชอบ ประสานความร่วมมือของบุคคลในกลุ่มให้ปฏิบัติงานให้บรรลุผลสำเร็จ หลักการดังกล่าวอาจประกอบด้วย ความเชื่อมั่นในตนเอง ความสามารถ ความคิดริเริ่ม ความสนใจ ความเข้าใจ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในกลุ่ม การเห็นความสำคัญของการปฏิบัติงานร่วมกัน พร้อมทั้งเป็นตัวแทนในการที่จะติดต่อกับชุมชนและรู้จักประเมินคุณค่าในกิจการงาน ด้วยการให้บำเหน็จรางวัลและการลงโทษ

Stogdill (1974 อ้างใน วนิดา ลิ้มจิตสมบุญ, 2536: 61) ได้สรุปลักษณะความเป็นผู้นำกับองค์ประกอบต่างๆว่า ผู้นำมีความสามารถด้านสติปัญญา ภาษาและการตัดสินใจสูง มีความสามารถทางด้านการเรียน การทำงาน และการเข้าสังคม มีความรับผิดชอบเชื่อมั่นในตนเอง และเป็นที่เชื่อถือของคนทั่วไป มีความสามารถในการปรับตัว มีอารมณ์มั่นคง มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมดี

พฤติกรรมแห่งการเป็นผู้นำ 10 ประการ

- 1. นักวางแผน (Planning)
- 2. นักจัดระเบียบ (Organizing)
- 3. นักประสานงาน(Coordinating)
- 4. นักสื่อสาร (Communicating)
- 5. นักมอบหมายงาน(Delegating)
- 6. นักตัดสินใจ(Decision-Making)
- 7. นักมนุษยสัมพันธ์ (Human Relation)
- 8. นักฝึกอบรม(Training)
- 9. นักจัดกระบวนการกลุ่ม
- 10. นักประเมินผลงาน

องค์ประกอบของความเป็นผู้นำ

ความรู้	ความคิดและจิตใจ	บุคลิกภาพ	ความสามารถ
วิชาการ	คิดเชิงบวก	การวางตน	สไตล์การทำงาน
รู้รอบ	คิดเชิงวิเคราะห์	ความมั่นใจ	ตัดสินใจ
รู้ตน	คิดเชิงระบบ	เอกลักษณ์	
รู้คน	หลักคิด	อารมณ์	
รู้หน้าที่	สมาธิ	การพูด	
	วิสัยทัศน์	ความเป็นผู้นำ	
	ริเริ่ม สร้างสรรค์		

ในการศึกษาครั้งนี้เพื่อต้องการทราบถึงบทบาทผู้บริหารในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ ดังนั้นในการนี้จึงต้องเข้าใจถึงภาวะผู้นำ คุณลักษณะผู้บริหาร เพื่อนำมาอธิบายให้เข้าใจมากยิ่งขึ้นต่อไป

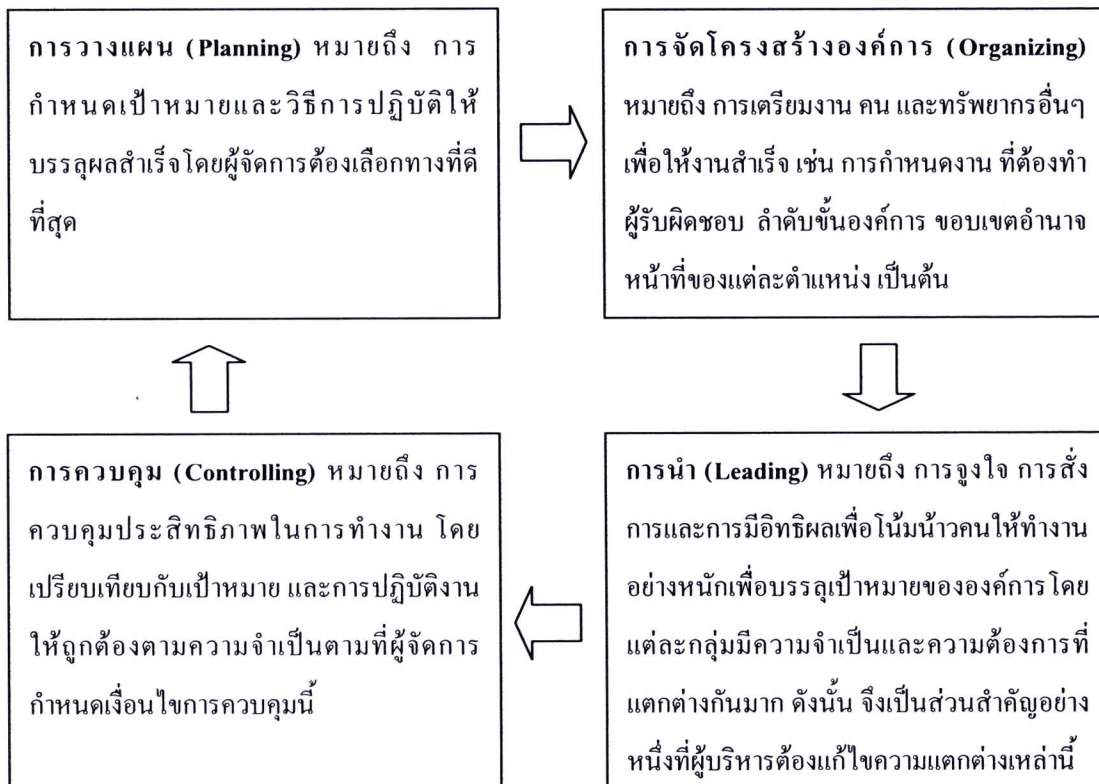
แนวคิดการจัดการทรัพยากรป่าไม้

การจัดการ คือ การติดตามการดำเนินงานตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยองค์การหรือบุคลากร ที่ร่วมงานกันเพื่อบรรลุเป้าหมายเฉพาะ มักจะประเมินประสิทธิภาพของผู้บริหาร หรือผู้จัดการ เพราะการปฏิบัติงานของผู้บริหารหรือผู้จัดการส่งผลกระทบมากมายต่อองค์กร หรือการจัดการเรียกได้ว่าเป็นศิลปะในการทำสิ่งต่างๆ ให้บรรลุผลโดยฝ่ายคนอื่น ดังนั้น ในฐานะผู้จัดการหรือผู้บริหาร จึงต้องมีหน้าที่เป็นผู้ประสานระหว่างงานที่ได้รับมอบหมาย เพื่อให้ประสบความสำเร็จและบุคลากรภายในองค์กรเดียวกัน

กล่าวโดยสรุป การจัดการ คือ

1. การปฏิบัติงานตามเป้าหมายขององค์การอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
2. การบูรณาการระหว่างคนกับงาน
3. การวางแผน การจัดโครงสร้างองค์การ การเป็นผู้นำ และการควบคุม

โดยหน้าที่ของการจัดการ มีอยู่ 4 แบบ คือ การวางแผน (Planning) ,การจัดโครงสร้างองค์การ (Organizing) ,การนำ (Leading) ,การควบคุม (Controlling) การปฏิบัติงานนี้เรียกว่า กระบวนการจัดการ หรือเรียกชื่อย่อว่า POCL (Angelo and Brian, 1960 อ้างใน เบญจมาภรณ์ อิศรเดช และคณะ, 2552: 17-18)

ภาพ 4 แผนภูมิกระบวนการจัดการ

หลักเกี่ยวกับหน้าที่การจัดการ(Management Functions) ของแนวคิดของเฟย์โฮลต์ (Fayol) สรุปได้ดังนี้ (สัมฤทธิ์ ยศสมศักดิ์, 2549: 213)

1. การวางแผน (Planning) หมายถึง การคาดการณ์ล่วงหน้าถึงเหตุการณ์ต่างๆ ที่จะมีผลกระทบต่อธุรกิจ และกำหนดขึ้นเป็นแผนการปฏิบัติงาน หรือวิถีทางที่จะปฏิบัติไว้เป็นแนวทางการทำงานในอนาคต
2. การจัดองค์การ (Organizing) หมายถึง การจัดโครงสร้างของงานต่างๆ และอำนาจหน้าที่ให้อยู่ในส่วนประกอบที่เหมาะสมที่จะช่วยให้งานขององค์การบรรลุสำเร็จได้
3. การบังคับบัญชาสั่งการ (Commanding) หมายถึง การสั่งงานต่างๆ แก่ผู้ใต้บังคับบัญชา ซึ่งผู้บริหารจะต้องกระทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี และต้องเข้าใจผู้ปฏิบัติงานด้วยตลอดจนเข้าใจถึงข้อตกลงในการทำงานของคนงานและองค์การที่มีอยู่ รวมถึงการติดต่อสื่อสารภายในองค์การด้วย
4. การประสานงาน (Coordinating) หมายถึง การเชื่อมโยงงานของทุกคนให้เข้ากันได้และไปสู่เป้าหมายเดียวกันในที่สุด

5. การควบคุม (Controlling) หมายถึง การที่จะต้องกำกับให้สามารถประกันได้ว่า กิจกรรมต่างๆ ที่ทำไปนั้น สามารถเข้ากันได้กับแผนที่วางไว้แล้ว

จากแนวคิดการจัดการสามารถโยงสู่การศึกษาด้านการจัดการทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งเป็นการใช้หลักการจัดการทรัพยากรป่าไม้มาริบายเพิ่มเติมเพื่อให้สามารถเข้าใจถึงบทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ได้มากยิ่งขึ้น

แนวคิดการจัดการทรัพยากรป่าไม้

แนวความคิดและวิชาการด้านการจัดการทรัพยากรป่าไม้ริเริ่มและรุ่งเรืองในประเทศอังกฤษ ต่อมาได้แพร่ขยายไปทั่วยุโรป อเมริกา และในเอเชีย มีรากฐานอยู่บนแนวคิดสองแนว คือ แนวอนุรักษ์และแนวเศรษฐกิจ การจัดการป่าไม้ในแนวทางที่เน้นด้านเศรษฐกิจและผลประโยชน์ที่ได้จากป่าไม้เชิงเดี่ยวได้ก่อให้เกิดปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรป่าไม้ โดยเฉพาะการปลูกไม้โตเร็วเพื่อทดแทนไม้เดิมที่ตัดออก มีแนวโน้มผลผลิตลดลง เนื่องจากขาดความหลากหลายและสมบูรณ์ของพื้นที่ นอกจากนี้ยังมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติอื่น เช่น ดิน และน้ำ ในทศวรรษ 1960 ความตื่นตัวในเรื่องของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้กระตุ้นให้นักวิชาการและนักวางแผน หามาหันให้ความสนใจกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่เน้นให้ความสำคัญกับแนวอนุรักษ์ เพื่อให้การจัดการทรัพยากรป่าไม้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ให้ความสำคัญกับการจัดการป่าไม้เพื่อรักษาดินน้ำลำธารลดปัญหาการพังทลายของดินและกิจกรรมทางด้านท่องเที่ยว เป็นต้น (Dasmann, 1976 อ้างใน ผจญสิทธิกัน, 2544: 9)

หลักการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในเชิงอนุรักษ์ มีลักษณะที่สอดคล้องกับการจัดการทรัพยากรทั่วไป คือ ให้ความสำคัญอย่างเท่าเทียมกันระหว่างกันระหว่างผลประโยชน์เชิงเศรษฐกิจกับผลประโยชน์เชิงนิเวศวิทยา กล่าวคือ พิจารณาผลผลิตภาพ ความมั่งคั่ง ความยั่งยืน และความเสมอภาค โดยมีหลักการจัดการ 3 ประการ ดังนี้คือ การจัดการเพื่อให้ได้ผลผลิตที่ยั่งยืน การใช้ประโยชน์ในลักษณะเอนกประสงค์ และการใช้ในระยะเวลา

1. การจัดการเพื่อให้ได้ผลผลิตที่ยั่งยืน (Sustained Yield) หลักการสำคัญ คือ ต้องทำให้อัตราการเจริญเติบโตของต้นไม้สมดุลกัน เพื่อให้มีผลผลิตโดยไม่มีที่สิ้นสุด ทั้งนี้ในการนำหลักการไปปฏิบัติต้องมีการวางแผนจัดการที่ละเอียดถี่ถ้วนและถูกต้องจึงจะสามารถบรรลุเป้าหมายได้ เนื่องจากมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องหลายประการ เช่น ชนิดของพันธุ์ไม้ อัตราการเจริญเติบโตของไม้ที่

ปลูกทดแทนและอัตราการสูญเสียของไม้เดิมที่ตัดออก รวมทั้งปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมต่างๆของพื้นที่ เป็นต้น

2. การใช้ในลักษณะเอนกประสงค์ (Multiple Use) พื้นฐานของการจัดการป่าไม้ความอยู่ในลักษณะเอนกประสงค์ ไม่ควรเป็นการจัดการเพื่อการทำไม้เพียงวัตถุประสงค์เดียว การจัดการป่าไม้ควรรวมถึงทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ แหล่งอาศัยของสัตว์ป่า พื้นที่นันทนาการ การอนุรักษ์ดินและน้ำ และที่สำคัญที่สุด คือ การอนุรักษ์ต้นน้ำลำธาร แนวคิดดังกล่าวเป็นการสนองประโยชน์ทั้งในระดับชุมชนและในระดับชาติในหลายๆ ทางที่เป็นไปได้

3. การใช้ในระยะยาว (Long Run) การจัดการป่าไม้โดยให้ความสำคัญกับผลประโยชน์ในระยะสั้น จะไม่แตกต่างจากธุรกิจหรือกิจกรรมอุตสาหกรรมที่มุ่งหวังผลกำไรมากที่สุดในระยะสั้นๆ โดยไม่คำนึงถึงผลเสียที่ติดตามมาในระยะยาว เช่น การจัดการป่าไม้ในรูปของการปลูกสร้างสวนป่าโดยปลูกไม้โตเร็วเป็นแถวเป็นระยะ จะขาดลักษณะความซับซ้อนหลากหลายของป่า ประโยชน์ที่เกิดก็ยังคงลดน้อยลง เกิดปัญหาเหมือนกับปัญหาที่ป่าถูกทำลายในบางประการ ดังนั้น แนวคิดการจัดการป่าไม้ที่ดีจึงต้องพิจารณาทั้งในด้านคุณภาพ ความยั่งยืน รวมทั้งผลลัพธ์ อันหลากหลายที่มีต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อม

การจัดการป่าไม้แบบยั่งยืน

การจัดการป่าไม้เป็นการดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ โดยประยุกต์หลักวิชาการป่าไม้ วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ เพื่อให้ได้ประโยชน์จากป่าไม้อย่างยั่งยืน (เป็สสี ประสพสิทธิ์, 2546 อ้างใน ณิชานูล ขสวิจิตร, 2549: 5) ซึ่งความคาดหวังเบื้องต้นของการจัดการป่าไม้ คือ เพื่อให้ได้รับประโยชน์สูงสุดจากป่าไม้ ทั้งประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นในทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เป็นไปอย่างยั่งยืน โดยใช้วิธีการจัดการที่เหมาะสม นั่นก็คือวิธีการที่ทำให้ป่ามีสภาพตามที่เราร้องการและวิธีการที่ทำให้ป่าสามารถให้ประโยชน์ตามที่เราร้องการ การจัดการป่าไม้ในรูปแบบต่างๆ ซึ่งมีวัตถุประสงค์โดยยึดประโยชน์ที่ได้จากป่าเป็นสำคัญ เช่น การจัดการป่าไม้เพื่อการผลิตไม้ การจัดการป่าไม้เพื่อเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ การจัดการป่าไม้เพื่อเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า การจัดการป่าไม้เพื่อเป็นแหล่งศึกษาธรรมชาติและพันธุกรรม

Food and Agriculture Organization (1997 อ้างใน ณิชานูล ขสวิจิตร, 2549: 6) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน ว่าเป็นการจัดการ และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติทั้งใน

ปัจจุบันและในอนาคต การพัฒนาที่ยั่งยืนในลักษณะนี้จึงจำเป็นต้องมีการอนุรักษ์ดิน น้ำ พันธุกรรมของพืชและสัตว์ไปด้วยกัน และจะต้องเสริมความมั่นคงทางเศรษฐกิจและเป็นที่ยอมรับของสังคม

ITTO (1992 อ้างใน ณิชานูล ขวจิตร, 2549: 6) ได้ให้คำจำกัดความของการจัดการป่าไม้แบบยั่งยืน (sustainable forest management) ว่าเป็นขบวนการจัดการที่ดินป่าไม้ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ด้านใดด้านหนึ่ง หรือหลายๆด้านที่ทำให้ป่าไม้สามารถอำนวยประโยชน์ทั้งผลิตภัณฑ์ (Products) และการบริการ (services) ได้อย่างสม่ำเสมอโดยไม่ทำให้คุณค่าต่างๆ ของป่าไม้ทั้งในปัจจุบันและในอนาคตลดลงและไม่ก่อให้เกิดผลเสียทั้งทางสังคมและกายภาพของสิ่งแวดล้อมต่อมาได้ขยายความเป็นการดูแลรักษาและใช้ประโยชน์ป่าไม้และที่ดินป่าไม้ในวิถีทางและอัตราที่สามารถรักษาความหลากหลายทางชีวภาพการใช้ผลิตภัณฑ์ ความสามารถในการสืบพันธุ์และความอยู่รอดของป่า เพื่อให้สามารถอำนวยประโยชน์และมีบทบาทที่สำคัญทางนิเวศวิทยา สังคมและเศรษฐกิจ ในระดับพื้นที่ ระดับชาติ และระดับนานาชาติ โดยไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อระบบนิเวศ ทั้งในปัจจุบันและในอนาคต

แนวคิดในการจัดการป่าไม้แบบยั่งยืน จึงได้มีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงจากการจัดการเพื่อต้องการไม้เป็นความต้องการระบบนิเวศป่าไม้ ที่สามารถสนองความต้องการทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ ระดับภูมิภาค และระดับโลก โดยมีการกำหนดเกณฑ์และเครื่องชี้วัดบอกความสำเร็จหรือความก้าวหน้าในการดำเนินการของแต่ละประเทศภายใต้ความร่วมมือและประสานงานกับประเทศต่างๆทั้งภูมิภาคโลก

จากความหมายของการจัดการและแนวคิดการจัดการนำไปสู่กระบวนการจัดการซึ่งเป็นลักษณะที่กล่าวถึงผู้บริหารหรือผู้นำ โดยเรียกว่า บทบาทของผู้บริหารจะต้องเป็นตัวสำคัญในการใช้หลักการจัดการมาใช้ในการงาน ในทางนี้ผู้ศึกษาได้นำเอาแนวคิดเรื่องบทบาทของการจัดการมาประกอบการอธิบาย ถึงความสำคัญ เพื่อให้มองภาพบทบาทของการจัดการทรัพยากรป่าไม้โดยองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งจะกล่าวถึงต่อไป

บทบาทของการจัดการ

Mintzberg (1960 อ้างใน เบญจมาภรณ์ อิศรเดช, 2552: 21-22) ได้สรุปเกี่ยวกับบทบาทของการจัดการไว้ดังนี้

1. บทบาทความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal Roles) ผู้จัดการต้องติดต่อสื่อสารกับบุคคลต่างๆทั้งภายในและภายนอกองค์กร จึงเกี่ยวข้องกับบทบาท ดังนี้ คือ

1.1 การสร้างบทบาทสมมติต่างๆ ต่อผู้อื่น เช่น การพาเยี่ยมชมหน่วยงานของผู้มาเยือน การร่วมงานสำคัญต่างๆ หรืออีกนัยหนึ่งเป็นการกระทำที่แสดงออกถึงภาพพจน์ขององค์กร

1.2 การเป็นผู้นำ เป็นบทบาทที่ต้องรับผิดชอบในการกระทำต่อผู้บังคับบัญชา ไม่ว่าจะเป็นความสำเร็จ หรือความล้มเหลว ลักษณะการเป็นผู้นำนั้นจะต้องแสดงความคิดเห็นของการตัดสินใจเรื่องการฝึกอบรม การจูงใจ และระเบียบวินัยของทุกคน

1.3 การประสานงาน บทบาทนี้จะต้องเป็นเหมือนนักปกครองที่ต้องร่วมงานกับบุคคลอื่นนอกองค์กรและการสร้างพันธมิตรเพื่อช่วยให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร

2. บทบาทด้านข่าวสารข้อมูล (Informational Roles) คือ การควบคุม การเผยแพร่ และการเป็นนักพูด ตามแนวคิดของ Mintzberg เขาเชื่อว่างานที่สำคัญส่วนหนึ่งของผู้จัดการคือการจัดด้านข้อมูล เพราะการมีข้อมูลที่ถูกต้องจะช่วยให้การตัดสินใจที่ต้องใช้ไหวพริบได้ถูกต้อง

3. บทบาทการตัดสินใจ (Decisional Roles) ผู้จัดการต้องใช้ข้อมูลในการตัดสินใจ แก้ไขปัญหาหรือการหาความได้เปรียบทางการแข่งขัน ซึ่งบทบาทการตัดสินใจประกอบไปด้วย

3.1 บทบาทของผู้ประกอบการ ผู้จัดการที่ดีมักจะถูกคาดหวังให้เป็นเสมือนผู้ประกอบการในการริเริ่ม สนับสนุนการเปลี่ยนแปลงและนวัตกรรมใหม่ๆ

3.2 การเผชิญกับความยุ่งยาก ผู้จัดการต้องสามารถจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นโดยไม่ได้คาดคิดมาก่อน

3.3 การจัดสรรทรัพยากร เนื่องจากไม่มีเวลาหรือเงินมากพอ ดังนั้น ผู้บริหารต้องจัดวางระบบการจัดสรรทรัพยากร และการใช้อย่างเหมาะสมเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด

3.4 การเป็นนักเจรจาต่อรอง คือ การเป็นผู้เจรจาต่อรองในการปฏิบัติงานกับบุคคลต่างๆ มากมายทั้งในและนอกองค์กรเพื่อบรรลุผลสำเร็จที่กำหนดไว้

จากความหมายของการจัดการและแนวคิดการจัดการ สามารถเชื่อมโยงการศึกษาได้โดยการนำแนวคิดการจัดการที่ประกอบด้วยหลักการ 5 ประการ มาเป็นตัวศึกษาว่าองค์กรบริหารส่วนตำบลใช้หลักการจัดการมาเป็นแนวทางการดำเนินงานด้านการจัดการทรัพยากรป่าไม้หรือไม่ ซึ่งเป็นการแสดงถึงบทบาทขององค์กรบริหารส่วนตำบล ในการนำหลักการมาใช้ ดังนั้น เพื่อให้ประเด็นด้านข้อมูลการจัดการมีความเข้มข้นมากยิ่งขึ้น จึงมีการนำแนวคิดเรื่องบทบาทขององค์กรบริหารส่วนตำบลต่อการจัดการทรัพยากรป่าไม้ มาอธิบายเพิ่มเติมเพื่อให้ได้เข้าใจมากยิ่งขึ้น โดยจะกล่าวต่อไป

แนวคิดเกี่ยวกับบทบาท

ความหมายของบทบาท

มีผู้ให้ความหมายของบทบาทไว้หลายคนส่วนใหญ่แล้วก็คล้ายๆกัน คือ สิทธิและหน้าที่ของบุคคลแต่ละคนที่สังคมกำหนดขึ้นมาตามตำแหน่งที่บุคคลนั้นดำรงอยู่ (อุทัย หิรัญโต, 2526: 197)

สุพัตรา สุภาพ (2522: 45) ยังมีความหมายของบทบาทที่แตกต่างออกไปอีก บทบาทคือ สิทธิหน้าที่ในการประพฤติปฏิบัติที่บุคคลหนึ่งมีต่อบุคคลหนึ่ง ในสังคมตามสถานภาพของตน

สุชา จันทน์เอม และ สุรางค์ จันทน์เอม (2520: 45) ได้ให้ความหมายของบทบาทไว้ใกล้เคียงกัน คือ สิ่งที่บุคคลในสถานภาพต่างๆพึงกระทำ เมื่อสังคมกำหนดสิทธิและหน้าที่ให้สถานภาพใด อย่างใดแล้ว บุคคลที่อยู่ในสถานภาพนั้นๆ จะต้องประพฤติหรือปฏิบัติตามสิทธิหน้าที่ที่กำหนดไว้นั้น อีกความหมายหนึ่งของบทบาท คือการกระทำต่างๆที่บทกำหนดไว้ให้ต้องทำตาม บทบาทนี้เปรียบเสมือนบทของละครที่กำหนดให้ผู้แสดงในละครเรื่องนั้นๆ เป็นตัวละครอะไร มีบทบาทที่จะต้องแสดงอย่างไร ถ้าแสดงผิดบท หรือไม่สมบทบาทก็อาจจะถูกเปลี่ยนตัวไม่ให้แสดง (พัทธยา สายหู, 2516: 68) ยังมีผู้ให้ความหมายของบทบาทที่แตกต่างไปจากนี้อีก คือ บทบาทโดยทั่วไปอาจพิจารณาความหมายได้ 2 นัย คือนัยแรก พิจารณาในด้านโครงสร้างสังคม บทบาท หมายถึง ตำแหน่งทางสังคมที่มีชื่อเรียกต่างๆ ซึ่งแสดงลักษณะโดยคุณสมบัติและกิจกรรมของบุคคลที่ครองตำแหน่งนั้น อีกนัยหนึ่ง พิจารณาในด้านการแสดงบทบาท หรือการปะทะสังสรรค์ทางสังคม บทบาท หมายถึง ผลต่อเนื่องที่มีแบบแผนการกระทำที่เกิดจากการเรียนรู้ของบุคคลที่อยู่ในสถานการณ์แห่งการปะทะสังสรรค์นั้น ตามนัยแรกบทบาทเป็นการจำแนกชนิดของบุคคลในสังคมที่ถูกทำให้แตกต่างกันโดยคุณสมบัติและพฤติกรรมของเขามีปทัสถาน บทบาทแสดงให้เห็นถึงการวิภาคกิจกรรมต่างๆและลักษณะที่เป็นอยู่ยอมรับกันในสังคมของสมาชิก ตามนัยหลังบทบาทเป็นวิธีแสดงพฤติกรรมของบุคคลที่สังสรรค์กันนั้นว่าจะปฏิบัติต่อกันอย่างไร หรือคาดว่าผู้อื่นจะปฏิบัติต่อตนอย่างไร ซึ่งเมื่อพิจารณาทั้งสองนัยแล้ว บทบาทจึงเป็นตัวกลางระหว่างสังคมกับบุคคลแต่ละคนที่อยู่ในสถานการณ์ ซึ่งพฤติกรรมของเขากลายเป็นแนวทางปฏิบัติของสังคมนั้นๆ (ไพบูลย์ ช่างเรือน, 2516: 19-20)

จากความหมายของบทบาทที่มีผู้กล่าวไว้ข้างต้นพอจะสรุปได้ว่า บทบาท คือ สิทธิและหน้าที่ของบุคคลแต่ละคนที่จะต้องประพฤติปฏิบัติต่อกันตามปทัสถานในการปะทะสังสรรค์ สังคมจะเป็นตัวกำหนดขอบเขตการประพฤติปฏิบัติตามตำแหน่งหน้าที่ของแต่ละบุคคล

องค์ประกอบของบทบาท

ประกอบไปด้วยลักษณะที่สำคัญ 3 ประการ (สงวน สุทธิเลิศอรุณ, 2522: 48-49) ตามแนวทฤษฎีบทบาทของ Nadel (1978 อ้างใน สวัสดิ์ ครอบรู้, 2546: 19) คือ

1. ส่วนประกอบที่ส่งเสริมบทบาท (Peripheral Attributor) ได้แก่บทบาทชนิดที่แม้จะขาดหายไปหรือมิได้แสดงบทบาทนั้น ก็ไม่ทำให้บทบาทที่ต้องการผิดไป เช่น ครูที่เขียนกระดานดำแล้วจะล้างมือโดยทันที หรือจะไม่ล้างมือโดยทันทีก็ไม่ทำให้บทบาทของครูผิดไป

2. ส่วนประกอบที่มีผลสำคัญต่อบทบาทจะขาดไม่ได้ (Required Attributor) ได้แก่ส่วนของบทบาทที่สำคัญ ถ้าขาดส่วนสำคัญของบทบาทในส่วนนี้แล้วจะทำให้บทบาทของตำแหน่งผิดไป เช่น บุคคลที่สวมบทบาทของตำแหน่งครู แต่ไม่ยอมสอนนักเรียน เพราะชอบทำงานด้านธุรการ จึงเป็นครูโดยตำแหน่งเท่านั้น ไม่อาจจะเรียกได้ว่าเป็นครูที่สมบูรณ์ได้ เพราะมิได้แสดงบทบาทที่สำคัญ คือบทบาทในการสอนนักเรียน

3. ส่วนประกอบที่เป็นไปตามกฎหมายข้อบังคับอย่างปรากฏชัดแจ้ง (Pivotal Attributor) ได้แก่ส่วนของบทบาทตามที่กฎหมายข้อบังคับกำหนดให้กระทำหรือปฏิบัติ ถ้าบุคคลที่สวมบทบาทตามตำแหน่งไม่ปฏิบัติตามกฎหมายและระเบียบข้อบังคับที่ปรากฏอย่างชัดแจ้งแล้ว ถือว่าบุคคลนั้นมิได้แสดงบทบาทในตำแหน่งนั้น เช่น กฎหมายกำหนดว่าครูคือผู้สอนประจำในสถานศึกษา และได้รับเงินเดือนประจำทุกเดือน แต่ นาย ก เป็นครูสอนพิเศษ และมีได้รับเงินเดือนประจำทุกเดือน กรณีดังกล่าวก็ถือว่า นาย ก มิได้เป็นครูตามที่กฎหมายกำหนด

ลักษณะของบทบาท

ได้มีการแบ่งลักษณะของบทบาทที่แสดงออกมาตามความคิดเห็นของนักวิชาการ เป็น 2 กลุ่มคือ

1. กลุ่มที่มีความคิดเห็นว่า บทบาทมี 2 ลักษณะ บทบาทที่ปฏิบัติจริง (Actual role) เป็นบทบาทที่แต่ละบุคคลได้กระทำจริง ไม่ใช่เพียงระดับความคิดเท่านั้น และบทบาทตามอุดมคติ หรือตามความคาดหวัง (Idea Role) เป็นบทบาทที่บุคคลควรปฏิบัติตามที่สังคมคาดหวัง กล่าวคือ เป็นบทบาทที่อยู่ในระดับความคิดเห็นส่วนบุคคลเพื่อสนองตอบต่อสิ่งเร้า แต่ยังไม่ได้กระทำจริง

2. กลุ่มที่มีความคิดเห็นว่าบทบาทมี 3 ลักษณะมี รังสรรค์ ทิมพันธุ์พงศ์ (2521: 36) ได้กล่าวไว้ว่า บทบาทมี 3 ลักษณะ คือ

2.1 บทบาทที่กำหนดไว้ในสังคม หรือบทบาทตามอุดมคติ (The socially prescribed role or ideal role) เป็นบทบาทที่สังคมจะกำหนดสิทธิและหน้าที่ให้กับตำแหน่งทางสังคมไว้ เช่น พ่อแม่จะมีสิทธิและหน้าที่อย่างไร ดังนั้นจึงทำให้พ่อจะคาดหวังบทบาทของบุคคลที่อยู่ในตำแหน่งเหล่านั้นได้

2.2 บทบาทตามความรู้สึกที่ได้รับรู้ (The perceived role) เป็นบทบาทที่แสดงออกโดยการวินิจฉัยของตน กล่าวคือบุคคลแต่ละคนนั้นจะมีความเชื่อแตกต่างกัน มีการรับรู้ต่อสถานภาพต่างๆแตกต่างกัน ภาพพจน์ของแต่ละคนที่เกิดขึ้นก็แตกต่างกัน ดังนั้นบทบาทที่แสดงออกก็จะเป็นไปในทิศทางที่อาศัยสิ่งที่ตนรับรู้เป็นพื้นฐาน

2.3 บทบาทที่ปฏิบัติจริง (The performed role) เป็นบทบาทที่แต่ละคนได้ปฏิบัติไปจริง ซึ่งบางครั้งการแสดงบทบาทก็เป็นเรื่องที่อยู่นอกเหนือจากความคาดหวังและการรับรู้เหมือนกัน ทั้งนี้อาจขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพเฉพาะตัวและประสบการณ์ในอดีตของเขาด้วย

ตัวกำหนดบทบาท

นักวิชาการหลายท่านมีความคิดเห็นแตกต่างกันไปเกี่ยวกับบทบาทที่บุคคลแสดงออกมานั้นเป็นผลสืบเนื่องจากอะไร พอลจะสรุปได้ 2 แนวทางใหญ่ๆคือ

1. บุคคลแสดงบทบาทออกมาตามสถานภาพหรือตำแหน่งที่ตนดำรงอยู่ ปพาณิ จิตวิวัฒนา (2523: 10) ได้อธิบายการเกิดบทบาทว่า ตำแหน่งต่างๆที่มีอยู่ในกระสวนใดกระสวนหนึ่ง นั้น จะเป็นเครื่องกำหนดบทบาทของตำแหน่งนั้นๆว่าจะมีการทำหน้าที่อย่างไรบ้าง ฉะนั้นเมื่อมีตำแหน่งเกิดขึ้นสิ่งที่มาควบคู่กับตำแหน่งคือบทบาทของตำแหน่ง เพราะว่าทุกตำแหน่งจะต้องมีบทบาทกำกับ บทบาทและตำแหน่งไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ทั้งนี้ กมลรัตน์ หล้าสูงษ์ (2527: 51; จิตยา สุวรรณะชญ, 2527: 43) ได้กล่าวถึงการเกิดบทบาทไว้คล้ายกันว่า บทบาทเกิดจากตำแหน่งหรือสถานภาพของบุคคลซึ่งจะไปตามความคาดหวังของสังคมหรือบุคคลทั่วไป ถ้า

ตำแหน่งหรือสถานภาพเปลี่ยนไป บทบาทก็จะเปลี่ยนตามไปด้วย จากแนวทางนี้จะเห็นได้ว่า เมื่อมีตำแหน่งหรือสถานภาพเกิดขึ้นแก่บุคคลใดในสังคม บุคคลนั้นย่อมจะมีบทบาทหรือสิทธิหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติตามตำแหน่ง หรือสถานภาพนั้นๆ

2. บุคคลแสดงบทบาทออกตามบุคลิกลักษณะเฉพาะตัวของบุคคลนั้นๆ พฤติกรรมที่แสดงออกของแต่ละบุคคลที่เข้าไปอยู่ในตำแหน่งนั้นมีความแตกต่างกันตามบุคลิกภาพเฉพาะตัวของผู้ดำรงตำแหน่งนั้น เช่น บางคนมีบทบาทนุ่มนวล บางคนมีบทบาทเด็ดขาด หรือเผด็จการ เป็นต้น แนวความคิดนี้ ไพบูลย์ ช่างเรียน (2516: 29-30) ได้อธิบายไว้ว่า บทบาทของบุคคลในสังคมขึ้นอยู่กับสถานภาพที่ตนครองอยู่ และคุณสมบัติส่วนตัวของบุคคล บทบาทของบุคคลจึงแตกต่างกันออกไปตามลักษณะสถานภาพ อุปนิสัย ความคิด ความรู้ความสามารถ มूलเหตุจูงใจ การอบรม และความพอใจซึ่งแนวคิดเช่นนี้สอดคล้องกับ ทิตยา สุวรรณะชญ (2527: 43) ที่ได้กล่าวไว้ว่า บทบาทที่ควรจะเป็นนั้นไม่แน่นอนเสมอว่าจะเหมือนกับพฤติกรรมจริงๆ ของคนที่ครองฐานะตำแหน่งที่มีบทบาทที่ควรจะเป็น บุคลิกภาพของตนเองและบุคลิกภาพของผู้อื่นที่เข้ามาร่วมในพฤติกรรมและเครื่องกระตุ้น (Stimulus) ที่มีอยู่ในเวลาและสถานที่ที่เกิดการติดต่อทางสังคม สำหรับ สมเดช สิทธิพงศ์พิทยา (2523: 20 อ้างใน สวัสดิ์ ครอบรู้, 2546: 21) ได้สรุปแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทไว้ว่า บทบาทนั้นสามารถถูกกำหนดโดยตำแหน่ง และโดยบุคลิกภาพของบุคคล พร้อมทั้งได้อธิบายเพิ่มเติมในส่วนที่เกี่ยวกับบุคลิกภาพไว้ว่า บุคลิกภาพของบุคคลอาจก่อให้เกิดความขัดแย้งในบทบาทได้ภายใต้สถานการณ์ 3 อย่าง คือ

2.1 คุณลักษณะประจำตัวของแต่ละบุคคล อาจเข้าไปสอดคล้องแทรกในพฤติกรรมอันเป็นที่คาดหวังของบุคคลทั่วไป หรืออาจเข้าไปผูกพันกับบทบาทตำแหน่งนั้นๆ

2.2 ความขัดแย้งในบทบาทอาจเกิดจากความคาดหวังเกี่ยวกับบทบาทไม่เกินไปในทางเดียวกันกับความคิดเห็นของเจ้าของบทบาทผู้ดำรงตำแหน่งนั้นๆ

2.3 บทบาทที่กำหนดไว้สำหรับตำแหน่งหนึ่งตำแหน่งใด อาจจะอยู่ในขีดความสามารถของบุคคลนั้น แต่ไม่เหมาะสมกับความต้องการของผู้ดำรงตำแหน่งนั้น

จากแนวทางนี้จะเห็นว่า พฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกนั้นนอกจากจะเกิดจากบทบาทตามที่กำหนดไว้ในตำแหน่ง หรือสถานภาพนั้นแล้ว แต่เกิดจากบุคลิกภาพ หรือบุคลิกลักษณะเฉพาะตัวของบุคคลที่เข้าไปอยู่ในตำแหน่ง หรือสถานภาพนั้นด้วย เช่น บุคคลที่มีบุคลิกภาพต่างกันเข้าไปอยู่ในตำแหน่งเดียวกัน ย่อมแสดงพฤติกรรมต่างกัน เป็นต้น

จากการตรวจสอบเอกสารแนวกิตติคุณเกี่ยวกับบทบาทสรุปได้ว่า บทบาท หมายถึงสิทธิหรือหน้าที่ที่บุคคลที่อยู่ในตำแหน่งต่างๆทางสังคม จะต้องปฏิบัติตามที่สังคมกำหนด ขึ้นมา และบทบาทนี้ มีส่วนประกอบอย่างน้อย 3 ประการ คือ

- 1) ส่วนที่เป็นกฎเกณฑ์ข้อบังคับ
- 2) ส่วนที่มีความสำคัญต่อบทบาทจะขาดมิได้
- 3) ส่วนที่ทำหน้าที่ส่งเสริมบทบาท

อย่างไรก็ตาม บทบาทที่บุคคลแสดงออกนั้นเกิดจากสถานภาพหรือตำแหน่งบุคคล นั้นดำรงอยู่ และเกิดจากบุคลิกภาพเฉพาะตัวของบุคคลนั้นๆ และการแสดงบทบาทนี้สรุปได้เป็น 3 ลักษณะ คือ

- 1) บทบาทที่กำหนดไว้เป็นระเบียบอย่างชัดเจน
- 2) บทบาทตามความรู้สึกที่ได้รับรู้
- 3) บทบาทที่กระทำจริง เป็นบทบาทที่บุคคลได้กระทำจริงๆ

จากทฤษฎีดังกล่าวสามารถโยงบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารองค์การบริหารส่วน ตำบล ได้ว่ากระทำตามบทบาทที่กำหนดไว้หรือไม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการจัดการทรัพยากรป่า ไม้ และเพื่อต้องการให้เข้าใจมากยิ่งขึ้น จำเป็นต้องอธิบายเกี่ยวกับบทบาทขององค์การบริหารส่วน ตำบลการจัดการทรัพยากรป่าไม้ ตามกรอบกฎหมายที่กำหนด ซึ่งจะได้กล่าวต่อไป

แนวกิตติบทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลต่อการจัดการทรัพยากรป่าไม้

บทบาทตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550

หมวดที่ 5 แนวนโยบายแห่งรัฐ

ส่วนที่ 8 แนวนโยบายด้านที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม

มาตรา 85 รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติ และ สิ่งแวดล้อม ดังต่อไปนี้

1. กำหนดหลักเกณฑ์การใช้ที่ดินให้ครอบคลุมทั่วประเทศ โดยให้คำนึงถึง ความ สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ทั้งผืนดิน ผืนน้ำ วิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น และการดูแล รักษาทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ และกำหนดมาตรฐานการใช้ที่ดินอย่างยั่งยืน โดย ต้องให้ ประชาชนในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากหลักเกณฑ์การใช้ที่ดินนั้นมีส่วนร่วมในการ ตัดสินใจด้วย

2. กระจายการถือครองที่ดินอย่างเป็นธรรมและดำเนินการให้เกษตรกรมีกรรมสิทธิ์ หรือสิทธิในที่ดินเพื่อประกอบเกษตรกรรมอย่างทั่วถึงโดยการปฏิรูปที่ดินหรือวิธีอื่น รวมทั้งจัดหา แหล่งน้ำเพื่อให้เกษตรกรมีน้ำใช้อย่างพอเพียงและเหมาะสมแก่การเกษตร

3. จัดให้มีการวางผังเมือง พัฒนา และดำเนินการตามผังเมืองอย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล เพื่อประโยชน์ในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

4. จัดให้มีแผนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและทรัพยากรธรรมชาติอื่นอย่างเป็นระบบ และเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม ทั้งต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสงวน บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์ จากทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุล

5. ส่งเสริม บำรุงรักษา และคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน ตลอดจนควบคุมและกำจัดการะมลพิษที่มีผลต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ และคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยประชาชน ชุมชนท้องถิ่น และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องมีส่วนร่วมในการกำหนด แนวทางการดำเนินงาน

หมวดที่ 14 การปกครองส่วนท้องถิ่น

มาตรา 290 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีอำนาจหน้าที่ส่งเสริมและรักษาคุณภาพ สิ่งแวดล้อมตามที่กฎหมายบัญญัติ

กฎหมายตามวรรคหนึ่งอย่างน้อยต้องมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

1. การจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่ในเขตพื้นที่

2. การเข้าไปมีส่วนร่วมในการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่นอกเขตพื้นที่ เฉพาะในกรณีที่มีผลกระทบต่อดำรงชีวิตของประชาชนในพื้นที่ของตน

3. การมีส่วนร่วมในการพิจารณาเพื่อริเริ่มโครงการหรือกิจกรรมใดนอกเขตพื้นที่ ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมหรือสุขภาพอนามัยของประชาชนในพื้นที่

4. การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น

บทบาทตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537

ส่วนที่ 3 อำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล

มาตรา 67 ภายใต้งบตั้งแห่งกฎหมายองค์การบริหารส่วนตำบลมีหน้าที่ต้องทำในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล (ชาธิวัฒน์ ศรีแก้ว, 2537: 13-14) ดังต่อไปนี้

1. จัดให้มีและบำรุงรักษาทางน้ำและทางบก
2. รักษาความสะอาดของถนน ทางน้ำ ทางเดิน และที่สาธารณะ รวมทั้ง กำจัดมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล
3. ป้องกันโรคและระงับโรคติดต่อ
4. ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย
5. ส่งเสริมการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
6. ส่งเสริมการพัฒนาสตรี เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้พิการ
7. คุ้มครอง ดูแล และบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
8. ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ทางราชการมอบหมาย

บทบาตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองท้องถิ่น พ.ศ. 2542

(พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจ, 2542: 53-55)

มาตรา 16 อบต.มีอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบการบริการสาธารณะ เพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตนเอง ดังนี้

1. การจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง
2. การจัดให้มี และบำรุงรักษาทางบกทางน้ำ และทางระบายน้ำ
3. การจัดให้มีและควบคุมตลาด ท่าเทียบเรือ ท่าข้าม และที่จอดรถ
4. การสาธารณสุขปโภค และการก่อสร้างอื่นๆ
5. การสาธารณสุขการ
6. การส่งเสริม การฝึก และการประกอบอาชีพ
7. คุ้มครอง ดูแล และบำรุงรักษาป่าไม้ ที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
8. การส่งเสริมการท่องเที่ยว
9. การจัดการศึกษา
10. การสังคมสงเคราะห์ และการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็ก สตรี คนชรา และ

ผู้ด้อยโอกาส

11. การบำรุงรักษาสีลปะ จาริตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น
12. การปรับปรุงแหล่งชุมชนแออัด และการจัดการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย

13. การจัดให้มี และบำรุงรักษาสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ
14. การส่งเสริมกีฬา
15. การส่งเสริมประชาธิปไตย ความเสมอภาค และสิทธิเสรีภาพของประชาชน
16. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของราษฎรในการพัฒนาท้องถิ่น
17. การรักษาความสะอาด และความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง
18. การกำจัดมูลฝอย สิ่งปฏิกูล และน้ำเสีย
19. การสาธารณสุข การอนามัยครอบครัว และการรักษาพยาบาล
20. การจัดให้มี และควบคุมสุสาน และฌาปนสถาน
21. การควบคุมการเลี้ยงสัตว์
22. การจัดให้มี และควบคุมการฆ่าสัตว์
23. การรักษาความปลอดภัย ความเป็นระเบียบเรียบร้อย และการอนามัย โรงมหรสพ และสาธารณสถานอื่นๆ
24. การจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ ที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
25. การผังเมือง
26. การขนส่ง และการวิศวกรรมจราจร
27. การดูแลรักษาที่สาธารณะ
28. การควบคุมอาคาร
29. การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย
30. การรักษาความสงบเรียบร้อย การส่งเสริมและสนับสนุนการป้องกันและรักษาความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สิน
31. กิจอื่นใด ที่เป็นผลประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นตามที่คณะกรรมการประกาศกำหนด

จากบทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในพื้นที่เขตรับผิดชอบ ตามตัวบทกฎหมาย เพื่อให้เห็นภาพแล้ว ยังมีนักวิชาการได้ให้แนวคิดด้านบทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อนำมาประกอบการอธิบายให้เข้าใจเพิ่มเติม ซึ่งจะได้อธิบายในลำดับต่อไป

บทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

พงษ์ศักดิ์ ฉัตรเดชะ (2543) ได้สรุปบทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไว้ว่า

1. องค์การบริหารส่วนตำบล ควรมีการสำรวจ สภาพปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในตำบล โดยการจัดทำแผนผังลักษณะกายภาพของตำบล ซึ่งมีแผนที่ทางอากาศของกรมแผนที่ทหารหรือกรมป่าไม้ หรือที่สำนักงานเกษตรจังหวัดเป็นต้นแบบ

2. องค์การบริหารส่วนตำบล ควรจัดตั้งกรรมการสิ่งแวดล้อม ที่สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล และกลุ่มชาวบ้านที่สนใจมาร่วมมือจัดทำแผนสิ่งแวดล้อมของตำบลใหม่โดยใช้แผนที่กรมป่าไม้ หรือแผนที่กรมแผนที่ทหารเป็นตัวเริ่มต้น จากนั้นก็เดินสำรวจของจริงและปรับปรุงแผนที่ใหม่ให้สอดคล้องกับความเป็นจริง

3. จัดทำแผนปฏิบัติการที่จะสร้างให้เห็นภาพตำบลสีเขียวที่มีป่าไม้มากขึ้น ปลอดภัย และไม่มีน้ำเน่าเสีย โดยองค์การบริหารส่วนตำบลสนับสนุนงบประมาณเบื้องต้นปีละประมาณ 500,000 บาท ขึ้นไป ทั้งนี้ต้องให้องค์การบริหารส่วนตำบลและผู้สนใจทั้งในตำบลและนอกตำบล ช่วยกันรับผิดชอบในฐานะกรรมการสิ่งแวดล้อมขององค์การบริหารส่วนตำบล จึงจะเกิดการแก้ปัญหาและพัฒนาสิ่งแวดล้อมขึ้นมาได้จริง ถ้าทุกองค์การบริหารส่วนตำบลมีแผนป้องกันและเสริมสร้างสภาพแวดล้อมที่ดี ภาพรวมของอำเภอ จังหวัด ภูมิภาค และประเทศ ย่อมต้องดีต่อไปด้วย

ปรกรณ์ จริงสูงเนิน (2541) ได้สรุปบทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบล ไว้ว่า

1) องค์การบริหารส่วนตำบล มีบทบาทในด้านการอนุรักษ์เนื่องจากอยู่ใกล้ชิดกับปัญหามากที่สุดสามารถพิจารณาได้ว่าพื้นที่ใดเหมาะสมกับการจัดทำแผนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติหรือฟื้นฟูทรัพยากรให้เกิดประโยชน์มากที่สุด

2) ด้านการเสริมและบูรณะฟื้นฟู องค์การบริหารส่วนตำบลสามารถจัดทำแผนพัฒนาตำบลในการบำรุงดูแล รักษาทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การจัดทำโครงการส่งเสริมการปลูกป่าโดยแบ่งออกเป็นปลูกป่าในพื้นที่ที่รกร้างว่างเปล่า การปลูกป่าในเขตป่าเสื่อมโทรม การปลูกป่าในพื้นที่สาธารณะประโยชน์ต่างๆ เช่น วัด โรงเรียน ริมถนน สถานที่ราชการ เป็นต้น

3) ด้านการรณรงค์และประชาสัมพันธ์ องค์การบริหารส่วนตำบลสามารถจัดตั้งงบประมาณสนับสนุนจัดทำโครงการฝึกอบรมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในตำบล โดยให้

ความรู้แก่สมาชิกประชาชนในพื้นที่และยังมีแนวทางสร้างจิตสำนึกให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในการประชาสัมพันธ์ทุกรูปแบบได้ด้วย

จากหลักการจัดการ โยงเข้าสู่บทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบล ด้วยงานวิจัยนี้เป็นการศึกษาถึงบทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งเป็นผลโดยตรงต่อประชาชน ดังนั้นในการศึกษาเอกสารจำต้องให้ทราบถึงกระบวนการบริหารองค์การนโยบาย อันนำไปสู่การปฏิบัติงานที่อาศัยความร่วมมือถึงภาคส่วน โดยเกี่ยวข้องกับบทบาทและหน้าที่ กฎหมาย และค่านิยมของแต่ละองค์กร เพื่อนำมาประกอบการพิจารณาในการดำเนินงานศึกษาวิจัยเรื่องนี้

แนวนโยบายของรัฐกับการให้ประชาชนและองค์กรปกครองท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

ในปี พ.ศ. 2528 คณะรัฐมนตรีได้กำหนดให้มีนโยบายการป่าไม้แห่งชาติขึ้น โดยเน้นให้มีการพัฒนาป่าไม้ด้วยการปลูกฝังให้ประชาชนมีความรู้สึกละหวางเห็น รู้จักใช้ทรัพยากรป่าไม้อย่างประหยัด โดยรัฐจะต้องให้ความรู้ ทักษะ ความสำนึก ความรู้สึก และทักษะแก่ประชาชนเกี่ยวกับผลประโยชน์ที่จะได้รับจากทรัพยากรป่าไม้และผลเสียจากการตัดไม้ทำลายป่า รวมทั้งการใช้สอยอย่างฟุ่มเฟือย จัดให้มีการเผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจแก่ประชาชนเกี่ยวกับความสำคัญของทรัพยากรป่าไม้ที่มีต่อส่วนรวมให้มีการพัฒนาด้านป่าไม้ โดยส่งเสริมการปลูกป่าภาคเอกชนและภาครัฐบาล เพื่อใช้ภายในประเทศ เพื่อประโยชน์ในการอุตสาหกรรมและสนับสนุนให้มีการส่งออกไปจำหน่ายยังต่างประเทศ ส่งเสริมการปลูกป่าชุมชน ส่งเสริมการปลูกป่าไม้ในที่ดินของรัฐ และการปลูกป่าตามหัวไร่ปลายนาหรือปลูกป่ารายย่อย เพื่อประโยชน์ใช้สอยในครัวเรือน (กรมป่าไม้, 2535 อ้างใน ผจญ สิทธิกัน, 2544: 9-10)

นอกจากนั้น แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 – 2544) ได้กำหนดแนวทางการพัฒนาทรัพยากรป่าไม้ โดยการสนับสนุนประชาชนในท้องถิ่นให้เข้ามามีส่วนร่วมและสามารถบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยใช้การมีส่วนร่วมจากหลายฝ่ายในกระบวนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เป็นระบบอย่างต่อเนื่องและส่งผลให้การพัฒนาเป็นไปอย่างยั่งยืน ด้วยการปรับปรุงบทบาทของรัฐเพื่อสนับสนุนให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พัฒนาเครือข่ายสารสนเทศทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อเผยแพร่ข้อมูลแก่กัน สร้างโอกาสให้ชุมชนและประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผน ตัดสินใจและติดตามประเมินผล

โครงการของรัฐที่จะมีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยรัฐจัดให้มีขั้นตอนการพิจารณาพิจารณาอย่างต่อเนื่อง ออกพระราชบัญญัติป่าชุมชนซึ่งเป็นที่ยอมรับจากทุกฝ่ายเพื่อให้ชุมชนมีสิทธิตามกฎหมายในการดูแลรักษาและใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน สนับสนุนให้มีกฎหมายรองรับสิทธิของชุมชนท้องถิ่นและชาวประมงขนาดเล็กให้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลทั้งการอนุรักษ์และดูแลรักษาป่าชายเลนตลอดจนส่งเสริมองค์กรท้องถิ่นในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจของชุมชน และการจัดทำแผนงานและโครงการเพื่อขอรับการสนับสนุนแหล่งเงินทุนหรืองบประมาณหรือกองทุนสำหรับใช้ในการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2539 อ้างใน ผจก. สิทธิกัน, 2544: 9-10)

ส่วนของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 – 2554) ได้มีแนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนและองค์การบริหารส่วนตำบล โดยกำหนดในยุทธศาสตร์การพัฒนามาตรฐานความหลากหลายทางชีวภาพและการสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ให้ความสำคัญกับ

1. การรักษาฐานทรัพยากรและความสมดุลของระบบนิเวศ เพื่อรักษาสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ โดยพัฒนาระบบฐานข้อมูลและสร้างองค์ความรู้ส่งเสริมสิทธิชุมชนและการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากร ตลอดจนพัฒนาระบบการจัดการร่วมเพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะการดูแลทรัพยากรธรรมชาติหลัก ได้แก่ ดิน น้ำ ป่า ไม้ ทรัพยากรทะเลและชายฝั่ง ทรัพยากรแร่ การแก้ปัญหาคความขัดแย้งอย่างสันติวิธี รวมทั้งการป้องกันภัยพิบัติ

2. การสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยการปรับเปลี่ยนแผนการผลิตและพฤติกรรมบริโภคไปสู่การผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืนเพื่อลดผลกระทบต่อฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยใช้กลไกทางเศรษฐศาสตร์ทั้งด้านการเงินและการคลัง และการสร้างตลาดสินค้าและบริการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม รวมทั้งพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการเพื่อลดมลพิษและควบคุมกิจกรรมที่จะส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตโดยการเพิ่มประสิทธิภาพการกำจัดมลพิษขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และมีกลไกกำหนดจุดยืนต่อพันธกรณีและข้อตกลงระหว่างประเทศ

3. การพัฒนาคุณค่าความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นการวางพื้นฐานเพื่อนำไปสู่การพัฒนามาตรฐานความหลากหลายทางชีวภาพในระยะยาว โดยใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางสำคัญ เริ่มจากการจัดการองค์ความรู้และสร้างภูมิคุ้มกัน ส่งเสริมการ

ใช้ความหลากหลายทางชีวภาพในการสร้างความมั่นคงของภาคเศรษฐกิจท้องถิ่นและชุมชนรวมทั้งพัฒนาขีดความสามารถและสร้างนวัตกรรมจากทรัพยากรชีวภาพที่เป็นเอกลักษณ์ของประเทศ

จากที่กล่าวทั้งหมดเรื่องของการจัดการสู่บทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ สามารถมองเห็นภาพของการศึกษาว่า บทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ต้องอาศัยหลักการจัดการเป็นแนวทางรอบคอบดำเนินงานภายใต้ความรู้ ความเข้าใจ ของผู้บริหารองค์การ ที่ต้องมีบทบาทในการกำหนดวัตถุประสงค์ของงาน โดยความร่วมมือของประชาชน ภายใต้การดำเนินงานตามกรอบกฎหมายที่กำหนด

แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน

แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน (People's Participation) (อ้างใน สมเกียรติ ประเสริฐ, 2542: 10-13) ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชนบท ทั้งนี้ ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 ที่มุ่งเน้นคนเป็นสำคัญมากกว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจ ได้พยายามเปลี่ยนแปลงแนวทางการพัฒนาจากระดับบนลงล่าง (Top-down) มาเป็นจากระดับล่างขึ้นบน (Bottom-up) แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ Oakley (1984: 17) ได้กล่าวว่า แนวทางจากระดับล่างขึ้นบนนี้ เกี่ยวข้องอย่างยิ่งกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนซึ่งเป็นสิ่งที่ขาดหาย (Missing ingredient) ในกระบวนการพัฒนา การมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น มีนักวิชาการได้อธิบายและให้ความหมาย ปึงจัยขึ้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชน รูปแบบของชุมชนต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาไว้มากมายซึ่งผู้วิจัยได้นำมากล่าวไว้เท่าที่จำเป็นและสอดคล้องกับแนวทางการศึกษา ดังนี้

ความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

Cohen and Uphoff (1981: 6) ได้ให้ความหมาย การมีส่วนร่วมของชุมชนว่า สมาชิกของชุมชนต้องเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องใน 4 มิติ ได้แก่

1. การมีส่วนร่วมการตัดสินใจว่าควรทำอะไรและทำอย่างไร
2. การมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนา รวมทั้งลงมือปฏิบัติตามที่ได้ตัดสินใจ
3. การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ

โดยสร้างโอกาสให้สมาชิกทุกคนของชุมชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมช่วยเหลือและเข้ามามีอิทธิพลต่อกระบวนการดำเนินกิจกรรมในการพัฒนา รวมถึงได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนานั้นอย่างเสมอภาค

Reeder (1974: 39) ได้ให้ความหมายเจาะจงถึงการมีส่วนร่วม ว่าการมีส่วนร่วมเป็นการปะทะสังสรรค์ทางสังคม ทั้งในลักษณะการมีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคล และการมีส่วนร่วมของกลุ่ม

นอกจากนี้ สุชาติ จักรพิสุทธิ์ (2547) ศึกษาเรื่องชุมชนกับการมีส่วนร่วมจัดการศึกษา สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชน แบ่งได้ออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่

1. ลักษณะการมีส่วนร่วมจากความเกี่ยวข้องทางด้านเหตุผล โดยการเปิดโอกาสให้สังคม องค์การต่างๆ ในชุมชน ประชาชนมีบทบาทหลักตามสิทธิ หน้าที่ในการเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ตั้งแต่การคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ วางแผน การร่วมปฏิบัติและการรับผิดชอบในผลกระทบที่เกิดขึ้น รวมทั้งส่งเสริม ชักนำ สนับสนุนให้การดำเนินงานเกิดผล ประโยชน์ต่อชุมชนตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดด้วยความสมัครใจ

2. ลักษณะการมีส่วนร่วมจากความเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ เป็นการมีส่วนร่วมของชุมชนที่การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ อารมณ์ รวมทั้ง ค่านิยมของประชาชนเป็นเครื่องชี้นำตนเองให้เข้ามามีส่วนร่วม แสดงความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การกระทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ทำให้ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วม เกิดความผูกพัน มีความรู้สึกรับผิดชอบต่อกิจกรรมที่ดำเนินงานด้วยความสมัครใจ

จากแนวคิดและทัศนะที่ได้กล่าวมาข้างต้นทั้งหมด สามารถแยกประเด็นสรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนเกิดขึ้นจาก เป้าหมายที่ต้องการ ค่านิยม ความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณี ความผูกพัน การเสริมแรง โอกาส ความสามารถ การสนับสนุน ความคาดหวังในสิ่งที่ต้องการ โดยมีพื้นฐานของการมีส่วนร่วม ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมบนพื้นฐานของเหตุผล
2. การมีส่วนร่วมบนพื้นฐานของค่านิยม
3. การมีส่วนร่วมบนพื้นฐานของประเพณี
4. การมีส่วนร่วมบนพื้นฐานของความผูกพัน ความสนใจ

โดยสรุป การมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น เกิดจากจิตใจที่ต้องการเข้าร่วมในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง เพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ของกลุ่มคนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตทางสังคม ซึ่งการเข้า

ให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมนั้น ผู้ดำเนินงานจะต้องมีความเข้าใจในวิถีการดำเนินชีวิต ค่านิยม ประเพณี ทัศนคติของบุคคล เพื่อให้เกิดความสมัครใจเข้าร่วมกิจกรรม

ปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วม

การที่ชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมนั้น มีปัจจัยที่ส่งผลให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งมีนักวิชาการได้เสนอแนวคิด ดังนี้

Koufman (1949: 7) ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนในชนบท พบว่า อายุ เพศ การศึกษา ขนาดของครอบครัว อาชีพ รายได้และระยะเวลาการอยู่อาศัยในท้องถิ่น มีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน

นอกจากนี้ ประยูร ศรีประสาธน์ (2542: 5) ได้นำเสนอปัจจัยของการมีส่วนร่วม ว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วม มีด้วยกัน 3 ปัจจัย คือ

1. ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ เพศ
2. ปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจ ได้แก่ การศึกษา อาชีพ รายได้ และการเป็นสมาชิกกลุ่ม
3. ปัจจัยด้านการสื่อสาร ได้แก่ การรับข่าวสารจากสื่อมวลชนและสื่อบุคคล

จากแนวคิดที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปปัจจัยต่อการมีส่วนร่วมทำกิจกรรมได้ ดังนี้

1. ลักษณะส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ต่างๆ
2. ลักษณะทางเศรษฐกิจ ได้แก่ อาชีพ รายได้
3. การได้รับข้อมูลข่าวสาร ได้แก่ ความถี่ในการรับรู้ข่าวสาร และแหล่งที่มาของ

ข่าวสาร

ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชน

การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน เพื่อการกระทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง ให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนนั้น มีนักวิชาการได้เสนอแนวคิดถึงขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชน ดังนี้

Formaroff (1980: 104) เสนอว่ากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน มีขั้นตอนการมีส่วนร่วม ดังนี้

1. การวางแผน รวมถึงการตัดสินใจในการกำหนดเป้าหมาย กลวิธี ทรัพยากรที่ต้องใช้ ตลอดจนการติดตามประเมินผล

2. การดำเนินงาน

3. การใช้บริการจากโครงการ

4. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์

นอกจากนี้ อภิญา กังสนารักษ์ (2544: 14–15) ได้นำเสนอขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชนว่า ชุมชนต้องมีส่วนร่วมใน 4 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการริเริ่มโครงการ ร่วมค้นหา ให้ปัญหาและสาเหตุของปัญหาภายในชุมชน ร่วมตัดสินใจกำหนดความต้องการและร่วมลำดับความสำคัญของความต้องการ

2. การมีส่วนร่วมในขั้นการวางแผน กำหนดวัตถุประสงค์ วิธีการ แนวทางการดำเนินงาน รวมถึงทรัพยากรและแหล่งวิทยาการที่จะใช้ในโครงการ

3. การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินโครงการ ทำประโยชน์ให้แก่โครงการ โดยร่วมช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์ และแรงงาน

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ เพื่อรู้ว่าผลจากการดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ โดยสามารถกำหนดการประเมินผลเป็นระยะต่อเนื่องหรือประเมินผลรวมทั้งโครงการในคราวเดียวก็ได้

ส่วน อิศิน รพีพัฒน์ (2547: 49) ได้แบ่งขั้นตอนการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ

1. การกำหนดปัญหา สาเหตุของปัญหา ตลอดจนแนวทางแก้ไข

2. การตัดสินใจเลือกแนวทาง และวางแผนพัฒนา แก้ไขปัญหา

3. การปฏิบัติงานในกิจกรรมการพัฒนาตามแผน

4. การประเมินผลงานกิจกรรมการพัฒนา

ขั้นตอนการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชน วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2546) ได้สรุปและนำเสนอขั้นตอนการมีส่วนร่วมใน 2 ลักษณะ ได้แก่

ลักษณะที่ 1 มีขั้นตอน ดังนี้

1. การคิด

2. การตัดสินใจ

3. การวางแผน

4. การลงมือปฏิบัติ

ลักษณะที่ 2 มีขั้นตอน ดังนี้

1. การกำหนดปัญหา
2. การวางแผน
3. การดำเนินงาน
4. การประเมินผล
5. การบำรุงรักษา และพัฒนาให้คงไว้

จากแนวคิดเกี่ยวกับขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชนทั้งหมดสรุปได้ว่า ขั้นตอนของการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนนั้นมี 6 ขั้นตอน ได้แก่

1. การค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา และแนวทางแก้ไข
2. ตัดสินใจกำหนดความต้องการ
3. ลำดับความสำคัญ
4. วางแผน กำหนดวัตถุประสงค์ วิธีการ แนวทางการดำเนินงาน ทรัพยากร
5. ดำเนินงานตามโครงการ และ/หรือ สนับสนุนการดำเนินงาน
6. ประเมินผล

จากการศึกษาทฤษฎี หลักการ แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งหมด สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชน เกิดจากจิตใจที่ต้องการเข้าร่วมในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง เพื่อให้เกิดผลต่อความต้องการของกลุ่มคนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตทางสังคม ทั้งนี้ ในการที่จะให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริงนั้น การจัดกิจกรรมการมีส่วนร่วมต้องคำนึงถึง วิธีการดำเนินชีวิต ค่านิยม ประเพณี ทัศนคติของบุคคล เพื่อให้เกิดความสมัครใจเข้าร่วมกิจกรรม เพราะกลุ่มคนในชุมชนมีความแตกต่างกันใน ลักษณะส่วนบุคคล ลักษณะทางเศรษฐกิจ และการได้รับข้อมูลข่าวสาร ทั้งนี้ การเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนโดยสรุปมีขั้นตอนทั้งสิ้น 5 ขั้นตอนคือ 1) การวิเคราะห์ - สังเคราะห์ปัญหาของชุมชน 2) การวางแผนที่เหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีชีวิต 3) การกำหนดกิจกรรม 4) การดำเนินกิจกรรม และ 5) การประเมินผลกิจกรรม ซึ่งเป็นขั้นตอนของการเข้ามามีส่วนร่วมที่ให้ความสำคัญโดยใช้ชุมชนเป็นศูนย์กลาง โดยมีหน่วยงานภาครัฐคอยช่วยเหลือ ให้คำแนะนำหรืออำนวยความสะดวกเท่านั้น

จากแนวคิดของการมีส่วนร่วมของประชาชนสามารถโยงให้เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรป่าไม้นั้น สิ่งที่แสดงให้เห็นว่า การจัดการทรัพยากรป่าไม้ต้องอาศัยหลักการความร่วมมือจากประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งเป็นบทบาทหนึ่งของผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลในการพิจารณาควบคู่กับงานเพื่อให้งานต่างๆด้านการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ประสบผลสำเร็จต่อไป

แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรป่าไม้

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 หมวดที่ 3 ส่วนที่ 12

มาตรา 66 บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมรวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน

มาตรา 67 สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการอนุรักษ์ บำรุงรักษา และการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพ และในการคุ้มครอง ส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อม ที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ หรือคุณภาพชีวิตของตน ย่อมได้รับความคุ้มครองตามความเหมาะสม

การดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรง ทั้งทาง ด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และสุขภาพ จะกระทำมิได้ เว้นแต่จะได้ศึกษา และประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนในชุมชน และจัดให้มีกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนและผู้มีส่วนได้เสียก่อน รวมทั้งได้ให้องค์การอิสระ ซึ่งประกอบด้วยผู้แทนองค์การเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ และผู้แทนสถาบันอุดมศึกษาที่จัดการการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรธรรมชาติหรือด้านสุขภาพให้ความเห็นประกอบ ก่อนมีการดำเนินการดังกล่าว

สิทธิของชุมชนที่จะฟ้องหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่น หรือองค์กรอื่นของรัฐที่เป็นนิติบุคคล เพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายนี้ ย่อมได้รับความคุ้มครอง

จากแนวคิดข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า สิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ คือ ชุมชนมีสิทธิในการอนุรักษ์หรือฟื้นฟู และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน เพื่อให้เข้าใจยิ่งขึ้น จึงจะได้กล่าวเรื่องแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนต่อจากนี้

แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน

สุพัตรา สุภาพ (2534) ได้รวบรวมความหมายของคำว่าวัฒนธรรมว่า วัฒนธรรมมีความหมายครอบคลุมถึงทุกสิ่งทุกอย่าง อันเป็นแบบแผนในความคิด และการกระทำที่แสดงออกถึงวิถีของมนุษย์ในสังคมของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือสังคมใดสังคมหนึ่ง มนุษย์ได้คิดสร้างระเบียบกฎเกณฑ์วิถีในการปฏิบัติ การจัดระเบียบตลอดจนระบบความเชื่อ ความนิยม ความรู้ และเทคโนโลยีต่างๆ ในการควบคุมและใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ และได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของวัฒนธรรมคือ

1. เป็นสิ่งที่ได้มาโดยการเรียนรู้ และการเรียนรู้ก็ต้องเรียนรู้จากมนุษย์ด้วยกัน โดยเฉพาะจากกลุ่มที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิกอยู่ เช่น เรียนรู้การดำนา หว่านข้าว ดังนั้นวัฒนธรรมจึงเป็นการถ่ายทอดโดยการเรียนรู้ไม่ใช่ถ่ายทอดทางชีวภาพ
2. เป็นมรดกทางสังคม วัฒนธรรมจะต้องมีการเรียนรู้ แม้ว่าจะเป็นการเรียนรู้แบบไม่รู้ตัวก็ตาม วัฒนธรรมต้องมีการสอน จากคนรุ่นหนึ่งสู่คนรุ่นหนึ่ง
3. เป็นวิถีชีวิตหรือแบบของการดำรงชีวิต วัฒนธรรมไม่จำเป็นต้องเหมือนกัน ทุกชาติ หรือทุกยุคทุกสมัยบุคคลเกิดในสังคมใดก็เรียนรู้วัฒนธรรมของสังคมนั้น
4. เป็นสิ่งที่ไม่คงที่ เพราะมนุษย์มีการคิดค้นสิ่งใหม่ๆ หรือปรับปรุงให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม (2536) ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมในเชิงชีวิตวัฒนธรรม หรือสังคม-วัฒนธรรม ว่าเป็นเรื่องที่ไม่เกี่ยวกับเรื่องศิลปวัฒนธรรม อันมองไม่เห็นแต่เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับชีวิตของคนที่อยู่ร่วมกันในสังคมโดยตรง วัฒนธรรมนั้นไม่ใช่เรื่องไกลตัวอย่างที่เคยคิดมาก่อน หากเป็นเรื่องใกล้ตัวหรือเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์หรือคนนั่นเอง

วัฒนธรรมในฐานะองค์รวมประกอบด้วยระบบใหญ่อย่างน้อย 3 ระบบ ซ้อนรวมกันอยู่อย่างมีความสัมพันธ์เชื่อมโยง ได้แก่

ระบบคุณค่า ซึ่งหมายถึงศีลธรรมของส่วนรวมและจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ ที่สร้างสรรค์ มักแสดงออกมาในรูปของจักรวาลความคิด ที่ให้ความสำคัญของความเป็นธรรม

ความอุดมสมบูรณ์ ความยั่งยืนของสังคมและธรรมชาติ บนพื้นฐานของความเคารพต่อส่วนรวม และเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเอง ในสังคมที่เป็นจริงจะเห็นระบบคุณค่านี้ในรูปของศาสนาและความเชื่อ ในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ

ระบบภูมิปัญญา ซึ่งครอบคลุมวิถีคิดของสังคม โดยการจัดการกับความสัมพันธ์ทางสังคม และความสัมพันธ์ระหว่างสังคมกับธรรมชาติแวดล้อม มักปรากฏให้เห็นในรูปกระบวนการเรียนรู้ การสร้างสรรค์ การผลิตใหม่ และการถ่ายทอดความรู้ผ่านองค์กรทางสังคมในท้องถิ่น เพื่อปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม นอกจากนี้ยังสามารถเห็นได้จากแบบแผนความสัมพันธ์ทางสังคม เช่น ความสัมพันธ์ทางเครือญาติและเครือข่าย ตลอดจนแบบแผนการใช้ทรัพยากร เช่น ที่ดิน น้ำ และป่า ซึ่งจะเป็นภูมิปัญญาที่สะท้อนทางศีลธรรมของสังคมนั้นได้เป็นอย่างดี แต่อยู่ภายใต้เงื่อนไขว่า สังคมนั้นจะผลิตและสร้างสรรค์ภูมิปัญญาใหม่ให้สอดคล้องกับคุณค่าทางศีลธรรมได้ ขณะที่ภูมิปัญญามักจะขัดแย้งกับระบบคุณค่าและศีลธรรมในสังคมที่ถูกครอบงำจากภายนอก

ระบบอุดมการณ์อำนาจ หมายถึง ศักดิ์ศรีและสิทธิความเป็นมนุษย์ ซึ่งถือเป็นสิทธิตามธรรมชาติ ที่จะเสริมสร้างความมั่นใจและอำนาจให้กับคนในชุมชน หรือสังคมท้องถิ่น เพื่อเป็นพลังในการเรียนรู้ สร้างสรรค์ ผลิตใหม่ และถ่ายทอดภูมิปัญญา ในการพัฒนาสังคมให้เป็นไปตามหลักศีลธรรมที่เคารพความเป็นมนุษย์ ความเป็นธรรม และความยั่งยืนของธรรมชาติ นอกจากนั้นอุดมการณ์อำนาจนี้ยังแสดงถึงศักยภาพของชุมชนในการผลิตใหม่ของความเป็นชุมชน เพื่อรักษาความเป็นอิสระของตนเอง เมื่อต้องเผชิญหน้าจากการครอบงำจากภายนอก เพราะอุดมการณ์อำนาจนั้น เป็นระบบสัญลักษณ์ของความสัมพันธ์ทางสังคมในรูปต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นชุมชนท้องถิ่น เพศ ชชาติพันธุ์ ซึ่งเป็นพลังสำคัญในการพัฒนา

เอกวิทย์ ณ ถลาง (2545) กล่าวว่าวัฒนธรรมชุมชน หมายถึง การรวมตัวกันอยู่เป็นหมู่เหล่าเพื่อประโยชน์สุข มีปัญหาาร่วมกันและสามารถพึ่งพาอาศัยไว้วางใจกันได้ สอดคล้องกับสุรเชษฐ์ เวชชพิทักษ์ (2533) กล่าวว่า วัฒนธรรมของชุมชนชนบทก่อตัวขึ้นจากการต่อสู้เพื่อให้ทุกคนมีอยู่มีกิน และจากการที่ต้องอยู่ร่วมกันสัมพันธ์กันเป็นสังคมชุมชนจึงได้ก่อให้เกิดวัฒนธรรมทางการผลิตแบบกลไกกรรม เกิดการคิดค้นและพัฒนาเทคโนโลยีต่างๆ เกิดการจัดระบบความสัมพันธ์กับธรรมชาติประกอบกับความต้องการเกี่ยวกับธรรมชาติรอบตัว ความเป็นมาและเป็นไปของจักรวาลโลกและชีวิต พัฒนาขึ้นเป็นวัฒนธรรมทางความเชื่อ เกิดระบบคุณค่าและเกิดการรับศาสนาเข้ามาในชุมชนพร้อมกับพิธีกรรมต่างๆ และการที่ต้องอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนจึงจำเป็นต้องมีการจัดระบบความสัมพันธ์ที่จะทำให้ทุกคนอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ก่อให้เกิดวัฒนธรรมการอยู่ร่วมสัมพันธ์กัน เกิดเป็นจารีตประเพณี ระบบกฎเกณฑ์และพิธีกรรมต่างๆ เป็นแนวทางให้ความคิด

ระบบกฎเกณฑ์และประเพณีต่างๆ ที่เกิดขึ้นเพื่อให้มีชีวิตอยู่รอดและอยู่ร่วมกันได้นี้ เมื่อเกิดขึ้นแล้ว มีการสืบทอดและพัฒนากันมาตามลำดับ เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ และสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป อีกทั้งส่วนที่ถูกเปลี่ยนแปลงปรับปรุงให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมใหม่ กาญจนา แก้วเทพ (2539) ได้กล่าวถึง วัฒนธรรมในประเด็นเกี่ยวกับโครงสร้างของระบบ วัฒนธรรม ชุมชน พร้อมทั้งอธิบายถึงความเชื่อมโยงของวัฒนธรรมในแต่ละด้านว่าเป็นวิถีทางและแบบฉบับ ในการดำเนินชีวิตของชุมชนที่ได้สั่งสมมารวมถึงความคิดต่างๆ ที่คนได้กระทำ สร้างถ่ายทอด สะสมและรักษาไว้จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง อาจอยู่ในรูปแบบของความรู้ การปฏิบัติ และ ความเชื่อ ตลอดจนวัตถุดิบของอันเกิดจากการคิด และการกระทำของมนุษย์ เมื่อพิจารณาในแง่นี้ วัฒนธรรม คือ ความรู้สึนึกคิด และการปฏิบัติของมนุษย์เอง โดยจะต้องมีระบบ คุณธรรม และ จริยธรรมเป็นตัวกำกับตัวความรู้และการกระทำของมนุษย์ในแต่ละสังคม ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความสงบสุขในการดำรงชีวิต บุญเทียน ทองประสาน (2531) กล่าวว่า วัฒนธรรม คือ ระบบคุณค่าที่ รวบรวมได้จากประวัติศาสตร์เป็นคุณค่าทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และแนวคิดที่สัมพันธ์กันเป็น โครงสร้างมีผลต่อพฤติกรรมของคนในฐานะปัจเจกชนและคนในชุมชนในชีวิตจริงทั้งหมด แต่ละ ด้านเป็นวิถีทางและแบบฉบับในการดำเนินชีวิตของชุมชนที่ได้สั่งสม รวมทั้งความคิดต่างๆ ที่คน ได้กระทำสร้างถ่ายทอด สะสมและรักษาไว้จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง อาจอยู่ในรูปแบบของ ความรู้การปฏิบัติและความเชื่อ ตลอดจนวัตถุดิบของอันเกิดจากการคิดและการกระทำของมนุษย์ ในแง่นี้วัฒนธรรมไม่ใช่สิ่งเก่า เช่น ประเพณีต่างๆ เท่านั้น แต่คือบทสรุปของความคิดและการปฏิบัติ หรือคุณค่าทั้งหมดที่ให้แก่วัฒนธรรมทั้งเป็นโครงสร้างทั้งทางด้านการทำมาหากิน (เศรษฐกิจ) ด้าน อุดมการณ์ ความเชื่อ และด้านอำนาจการตัดสินใจ (การเมือง) ซึ่งทั้งหมดนี้เกี่ยวข้องกันอย่างแยกไม่ออกอันเป็นผลมาจากวิวัฒนาการประวัติศาสตร์ของชุมชน และสังคมในระบบทางวัฒนธรรมนั้น เมื่อเกิดวิกฤตการณ์ทางสังคมชุมชนก็จะมีการปรับหรือสร้างใหม่ทางอุดมการณ์อยู่เสมอซึ่งการปรับ หรือการสร้างใหม่นี้อาจออกมาในรูปของการปรับทั้งหมดหรือปรับบางส่วน ต่อต้านหรือปฏิเสธ และรับแต่รูปแบบแต่ไม่รับเนื้อหา

วิบูลย์ จารัสพันธุ์ (2535) ได้กล่าวว่า วัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ ค่านิยม เป็นต้น จะเป็นตัวควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ในชุมชนหนึ่งให้ดำเนินไปอย่างสอดคล้องต้องกันหรือเป็นไปในทิศทางเดียวกัน นอกจากวัฒนธรรมเชิงนามธรรมจะมีส่วนในการกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ในการอยู่ร่วมกันแล้ว วัฒนธรรมส่วนนี้ยังมีบทบาทในการกำหนดความสัมพันธ์ของมนุษย์ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติด้วย ซึ่งมักจะอยู่ในรูปของธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อทางศาสนา ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตย์อยู่ในป่า ภูเขาหรือต้นไม้ โดยทั่วไปแล้วขนบธรรมเนียมประเพณีจัดเป็นบรรทัดฐานทางสังคมประการ

หนึ่งที่เป็นที่ยอมรับในหมู่สมาชิกของสังคมว่าจะอะไรควรและอะไรเป็นสิ่งที่ไม่ควรปฏิบัติ ถ้าผู้ใดฝ่าฝืนก็มีได้ทำให้ผู้ฝ่าฝืนนั้นได้รับโทษอย่างรุนแรง และอาจกล่าวได้ว่าประเพณีเป็นแนวทางการปฏิบัติในระดับสังคมที่มนุษย์ได้ร่วมกันประกอบกิจกรรมขึ้นในรูปของพิธีกรรม ซึ่งในเนื้อหาพิธีกรรมต่างๆ เราจะสังเกตเห็นความสัมพันธ์ของมนุษย์ในด้านต่างๆ กรณิศ ดวงใบ (2542) กล่าวว่า วัฒนธรรมเป็นแนวปฏิบัติของกลุ่มคนในแต่ละกลุ่มในแต่ละสังคม ซึ่งแต่ละกลุ่ม แต่ละ สังคม อาจมีส่วนเหมือน คล้ายคลึงกัน แตกต่างกันไปบ้าง หรืออาจจะแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง แนว ปฏิบัติ ดังกล่าวสืบเนื่องมาจากการอบรม กล่อมเกลามาจาก ความรู้ ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม ทศนคติ ศีลธรรม ประเพณี เทคโนโลยี มาตั้งแต่ครอบครัว สถานศึกษา วัด กลุ่มเพื่อนรวมตลอดจนถึงสิ่งแวดล้อมต่างๆ ของแต่ละสังคม ของกลุ่มคน เป็นวิถีที่ได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาที่อาจจะยาวนาน หรือแม้ว่าเพิ่งจะมีการเริ่มรับปฏิบัติ หากเมื่อกลุ่มคนที่อยู่ร่วมกันในสังคมเกิดการยอมรับยึดถือเป็นวิถีที่จะดำรงชีวิตในรูปแบบเช่นนั้น นั่นก็คือ “วัฒนธรรม” ของสังคมนั้นนั่นเอง ดังเช่นวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยย่อมจะแตกต่างกับวัฒนธรรมของคนในเมือง หรือวัฒนธรรมของภาคเหนือ ก็ย่อมแตกต่างไปจากวัฒนธรรมของภาคใต้ การที่วัฒนธรรมของแต่ละสังคมแตกต่างกันนั้นก็ขึ้นอยู่กับกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมของแต่ละบุคคลนั่นเอง จักรทิพย์ นาถสุภา และ พรพิไล เลิศวิชา (2537) กล่าวถึง วัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันของหมู่บ้านล้านนาที่มีผลมาจากการพัฒนาอย่างค่อนข้างอิสระจากอำนาจรัฐ ซึ่งนับเป็นเงื่อนไขอันสำคัญที่ทำให้ชุมชนสามารถสร้างสังคมขึ้นมาตามแนวความคิด ความเชื่อ วิถีชีวิต ประเพณี พิธีกรรมต่างๆ เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับวิถีชีวิตแบบสังคมชาวนาที่ต้องอาศัยพึ่งพาธรรมชาติ และพึ่งพาเพื่อนบ้านร่วมชุมชน รวมทั้งชุมชนหมู่บ้านใกล้เคียง ดังนั้นอุดมการณ์ของสังคมหมู่บ้าน จึงนิยมความเรียบง่าย ใฝ่สันติ ช่วยเหลือแบ่งปันไม่เอารัดเอาเปรียบ เนื่องจากอุดมการณ์นี้ชาวบ้านสร้างขึ้นเอง พวกเขาจึงมีศักยภาพสูงในการสืบทอด และในการปรับเปลี่ยนรูปแบบให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงภายนอกแต่คงสาระอุดมการณ์ไว้

เครือข่ายความสัมพันธ์ของชุมชนที่มีมาดั้งเดิมในหมู่บ้าน ก็คือระบบเครือญาติ ซึ่งถือว่าเป็นระบบสังคมที่เด่นมากของหมู่บ้าน และนอกจากนี้ในหมู่บ้านยังมีการนับญาติ โดยวิธี ทางประเพณีอื่นๆ เช่นการมาจากถิ่นฐานเดียวกัน การนับถือผีเดียวกันเป็นต้น จึงทำให้แรงยึดเหนี่ยวให้หมู่บ้านยังมั่นคง ในหลายกรณีความเข้มแข็งของระบบเครือญาติถึงกับปิดกั้นสิ่งแปลกปลอม นอกกลุ่มเครือญาติหรือนอกชุมชน ความเกี่ยวพันทางสายโลหิตเป็นลักษณะเด่นที่ทำให้สังคมของหมู่บ้านเป็นสังคมแบบพึ่งพาช่วยเหลือพึ่งพาและอาทรกันมาตลอด

ระบบเครือข่ายชุมชนระหว่างหมู่บ้านต่อหมู่บ้านล้านนามีอยู่ในรูปแบบต่างๆ กัน เช่น ระบบเหมืองฝายซึ่งเป็นเครือข่ายด้านระบบนิเวศน์ ระบบหัววัดซึ่งเป็นเครือข่ายทางวัฒนธรรม และเครือข่ายแลกเปลี่ยนผลผลิตระหว่างชุมชนซึ่งเป็นเครือข่ายด้านตลาด เครือข่ายเหล่านี้เป็นมรดก

ตกทอดมาช้านานซึ่งเกิดจากการสังสมประสบการณ์ การทำงานในหมู่บ้านและการร่วมมือไปมาหาสู่ติดต่อระหว่างหมู่บ้านต่างๆ นั่นเอง ก่อประโยชน์ให้แก่การแก้ปัญหาต่างๆ ของชุมชน เช่น การใช้ระบบหัววัด เพื่อระดมทุนมาทำนุบำรุงศาสนาประกอบประเพณี พิธีกรรมต่างๆ ระหว่างหมู่บ้าน กับหมู่บ้านเพื่อสืบสานวัฒนธรรม การใช้ระบบเครือข่ายตลาดแลกเปลี่ยนเพื่อการค้าภายในหมู่บ้าน และการค้าท้องถิ่นเพื่อตัดตอนคนกลาง และลดบทบาทและอิทธิพลของทุนนิยม การใช้ระบบเหมืองฝาย เพื่อการแบ่งปันน้ำอย่างยุติธรรมเพื่อความร่วมมือจัดการระบบนิเวศวิทยาระหว่างชุมชนหมู่บ้าน

ระบบเครือญาติและระบบเครือข่ายชุมชนชนิดต่างๆ นี้เองเป็นเครื่องมืออันสำคัญในการช่วยให้ครัวเรือนต่างฐานอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ นอกจากนี้หมู่บ้านยังร้อยรัดอยู่ด้วยพันธะทางศีลธรรม แม้ว่าจะไม่ใช่ทั้งหมดแก่บ้านแก่วัดและแก่เหมืองฝายล้วนแต่ทำงานด้วยความเสียสละทุกคนต่างทำหน้าที่ของตนเองโดยไม่รับผลตอบแทน แต่เพื่อสนองความต้องการของสมาชิกชุมชน

การสร้างกลุ่มต่างๆ ขึ้นในหมู่บ้านเพื่อแก้ปัญหาความยากจนในชุมชนมาจากพื้นฐานการยอมรับในสถาบันหมู่บ้าน ยอมรับผลประโยชน์หมู่ พวกเขายังคงพยายามสนับสนุนอุดมการณ์แห่งความเท่าเทียมหรือการกระจายผลผลิตอย่างเป็นธรรม แม้ว่าชีวิตเศรษฐกิจจะกดดันให้เขาหันมาเป็นชีวิตแบบตัวใครตัวมันมากขึ้นก็ตามและนี่คือวิถีวัฒนธรรมของคนชนบท

เสรี พงศ์พิศ (2529; กาญจนนา แก้วเทพ, 2539) ได้จำแนกระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และสิ่งแวดล้อมไว้ 3 มิติ คือ

1. ความสัมพันธ์ระหว่างกันคน ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนบ้าน หรือระบบเครือญาติเดียวกัน การช่วยเหลือเกื้อกูล การเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ในระดับนี้เป็นการสร้างความสัมพันธ์กันภายในหน่วยย่อยของชุมชนจะมีความคุ้นเคยและกระชับแน่นแฟ้นมาก ในหมู่เครือญาติเดียวกัน

2. ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ เป็นการแสดงถึงศักยภาพในการคิดค้นของมนุษย์โดยการเรียนรู้จากธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมเพื่อนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์กับการดำรงชีวิตของตนเองและมีความสอดคล้องกับธรรมชาติ อาทิ เครื่องมือในการทำการเกษตรหรือการพึ่งพาธรรมชาติเกี่ยวกับปัจจัย 4 คือ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่มและยารักษาโรค

3. ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ เป็นการสร้างสัญลักษณ์แทนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ซึ่งมีคุณและโทษกับมนุษย์ เพราะว่ามีมนุษย์มีความปรารถนาที่จะได้รับความปลอดภัยและมีความหวังว่าอำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้นจะช่วยได้ ดังนั้นเพื่อดำรงรักษาภาวะอำนาจแห่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มนุษย์ได้สร้างจากความคิดคำนึงของตนและถ่ายทอดไปสู่คนรุ่นหลังๆ ต่อมาได้ด้วย

การประกอบพิธีกรรมที่เคร่งครัด และการกระทำอย่างต่อเนื่องจนกลายเป็นปฏิบัติการที่เชื่อมโยงกับอุดมการณ์ความเชื่อของคนในสังคมนั้น

จากแนวคิดข้างต้นสรุปได้ว่าวัฒนธรรมชุมชน เป็นการสืบทอดต่อกันมามีลักษณะความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติเกิดจากการรวมตัวกันเพื่อต่อสู้ให้ทุกคนมีอยู่มีกิน เป็นแนวคิดที่สัมพันธ์กันเป็น โครงสร้างอาจอยู่ในรูปแบบ ความรู้ ความเชื่อ การปฏิบัติ โดยมีความสัมพันธ์กับธรรมชาติ ซึ่งส่งผลต่อการให้ชาวบ้านเป็นความสำคัญของป่า

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

อดุลย์ พลประอินทร์ (2537) ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของหน่วยงานระดับอำเภอ ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้” กรณีศึกษา อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งการวิจัยพบว่า ปัจจุบันอำนาจในการบริหาร และการจัดการด้านนโยบายเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ยังผูกขาดอยู่กับกรมป่าไม้ เพราะถือว่าเป่างานเฉพาะด้านที่ต้องอาศัยความเชี่ยวชาญพิเศษ ทำให้อำเภอในฐานะ ผู้ปฏิบัติไม่ได้มีส่วนร่วมพิจารณาหรือกำหนดนโยบายที่สำคัญ ที่มีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชนแต่อย่างใด ซ้ำในทางปฏิบัติบางครั้งก็ไม่สามารถดำเนินการใดๆ ได้อย่างเป็นรูปธรรมเต็มที่ เนื่องจากไม่ใช่หน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่โดยตรง จึงทำให้การประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานระดับอำเภอ กับหน่วยงานในสังกัดกรมป่าไม้ในพื้นที่อำเภอไม่เป็นไปอย่างสอดคล้องกัน เป็นผลให้การดำเนินงานอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ที่ผ่านมาต้องประสบปัญหาอุปสรรค และไม่บรรลุผลตามเป้าหมายเท่าที่ควร และยังพบว่าทุกฝ่ายมีความเห็นสอดคล้องกันว่าควรให้ อำเภอและองค์กรประชาชน ได้แก่ คณะกรรมการสภาตำบล คณะกรรมการหมู่บ้าน ตลอดจนองค์กรเอกชนที่เกี่ยวข้องได้เข้าไปมีบทบาทในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้มากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้คณะกรรมการพัฒนาอำเภอ หรือ กพอ. มีอำนาจหน้าที่ในเรื่องดังกล่าวตามกฎหมายด้วย อีกทั้งต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมกับฝ่ายรัฐ ด้วยการเสริมสร้างแนวความคิด ความรู้สึกเป็นเจ้าของ ให้ประชาชนเรียนรู้ ตระหนักถึงคุณค่าและเกิดความหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติของเของภายใต้การควบคุมการดำเนินงานในลักษณะของ แผนแม่บท และแผนปฏิบัติการประจำปี โดยมีการประสานสอดคล้องแผนงานในระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด ไปสู่ระดับชาติอย่างเป็นขั้นตอน ประกอบด้วยนโยบายในการปฏิบัติที่ชัดเจน และมีแนวทางของทุกหน่วยงานไปในทิศทางเดียวกัน ให้ กพอ. ทำหน้าที่ประสานการปฏิบัติในระดับอำเภออย่างแท้จริง จากลักษณะดังกล่าวเชื่อว่าจะทำให้มีการประสานแผนงานในทุกระดับอย่างเป็นระบบ ผู้ปฏิบัติระดับอำเภอมี

เอกภาพในการบริหารและการจัดการในพื้นที่ อันเป็นการกระจายอำนาจไปสู่ระดับล่างอย่างเหมาะสม

สุรชนี ดันตระกูล (2540) ศึกษาเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จขององค์การด้านอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของโครงการวนศาสตร์ชุมชนบนพื้นที่สูงในเขตภาคเหนือ” พบว่า ปัจจัยทางด้านเผ่าพันธุ์ รายได้รวมของครัวเรือน การติดต่อกับพนักงานเจ้าหน้าที่ และทัศนคติต่อผู้นำชุมชน มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จขององค์การด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ในขณะที่ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการวนศาสตร์ชุมชนบนพื้นที่สูง ทัศนคติต่อโครงการฯด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติไม่มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จขององค์การด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติแต่อย่างใด

ผจญ สิทธิกัน (2544) ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดการทรัพยากรป่าไม้” กรณีศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ โดยในการศึกษาได้พิจารณาในส่วนระดับชั้นขององค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินงานด้านการจัดการป่าไม้ขององค์การบริหารส่วนตำบล ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ในพื้นที่สำหรับระดับชั้นขององค์การบริหารส่วนตำบลนั้น ไม่มีอิทธิพลต่อการดำเนินงานแต่อย่างใด

ระดม อินแสง (2541) ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบล ในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นในจังหวัดน่าน” โดยศึกษาผู้บริหาร 4 แห่ง ได้แก่ อบต.กลางเวียง อบต.ไหล่น่าน อบต.ผาสิงห์ และ อบต.คูใต้ ผลการศึกษา พบว่า ผู้บริหารทั้ง 4 แห่ง มีบทบาทในการบริหาร การจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับปานกลาง และมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาท หน้าที่ในการบริหาร การจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นค่อนข้างน้อย แต่มีบาง องค์การบริหารส่วนตำบล โดยเฉพาะองค์การบริหารส่วนตำบลไหล่น่าน มีโครงการจัดการทรัพยากรที่ประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง เช่น โครงการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ โครงการจัดตั้งป่าชุมชน โครงการเยาวชนอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ซึ่งโครงการเหล่านี้ ได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มประชาคมตำบล กลุ่มองค์กรเอกชน ที่มีบทบาทอย่างมากในปัจจุบัน ในส่วนของปัญหา และอุปสรรค ของผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล ส่วนใหญ่เป็นปัญหาการขาดแคลนงบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ ที่จะนำมาใช้สนับสนุนโครงการต่างๆ ขององค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น

ซึ่งสามารถ บ่งชี้ว่า การบริหารการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ขององค์การบริหารส่วนตำบลให้ได้ผลดีนั้น จำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากกลุ่มประชาคมตำบล รวมทั้งกลุ่ม

องค์กรต่างๆ ที่ดำเนินกิจกรรมด้านการอนุรักษ์อยู่แล้ว โดยที่ผู้บริหาร องค์กรบริหารส่วนตำบล ต้องให้ความสำคัญ ร่วมมือกับกลุ่มประชาคมตำบลและกลุ่มอื่นๆ ที่สำคัญผู้บริหารจะต้องให้ความสนใจ เข้าร่วมโครงการอนุรักษ์ โครงการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม กับกลุ่มต่างๆในพื้นที่นั้นด้วย

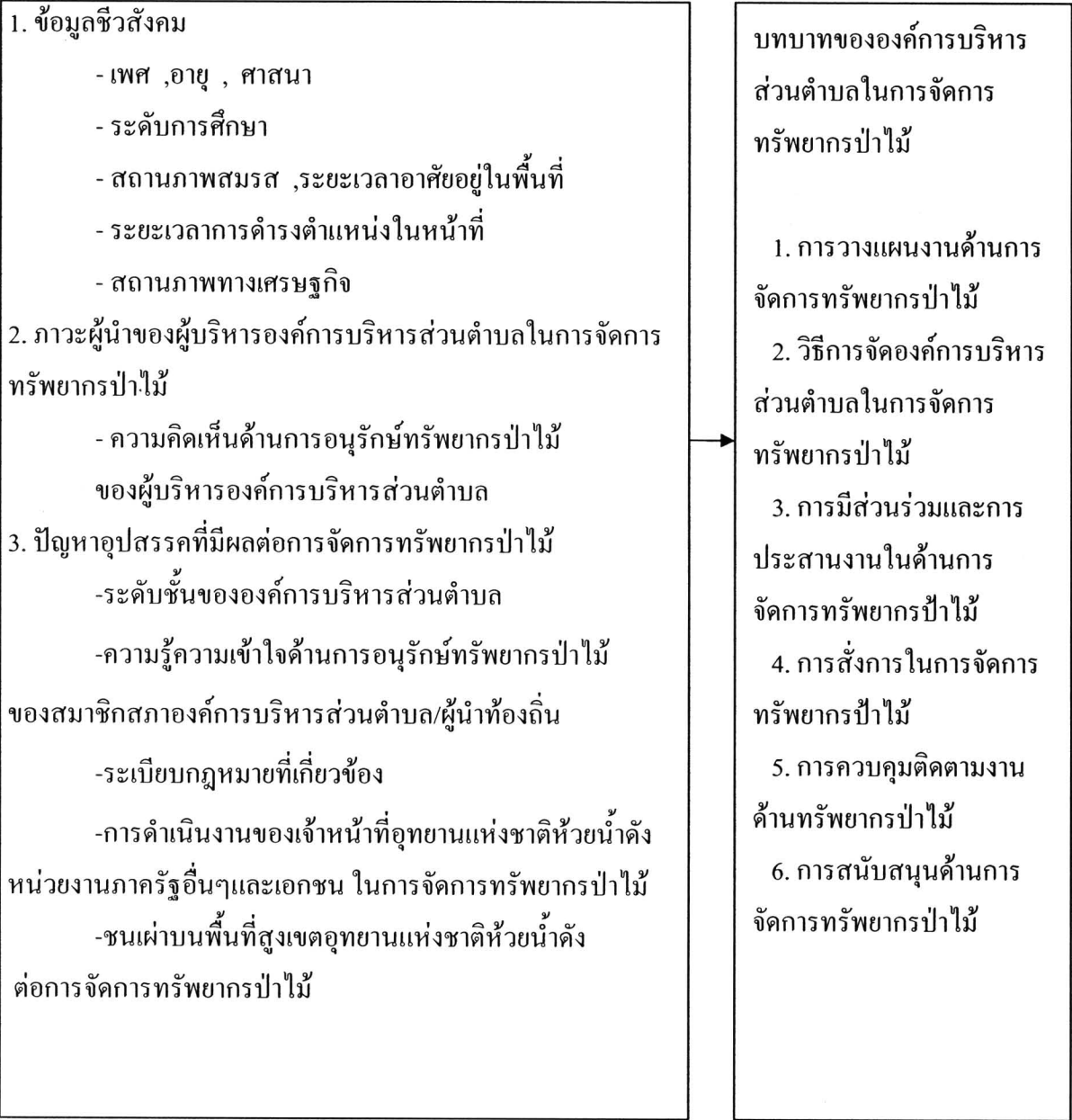
พงษ์ศักดิ์ ฉัตรเตชะ (2541) ทำการวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์” โดยการศึกษาบทบาทและกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่โครงการส่งเสริมและพัฒนาป่าชุมชนในพื้นที่แนวกันชน บริเวณอุทยานแห่งชาติแม่โถ อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ และสรุปว่าบทบาทและกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้มีความสัมพันธ์กับชาติพันธุ์ สถานภาพทางสังคม และการได้รับรู้ข่าวสารด้านป่าไม้

สมคิด รัตนวงศ์ไชย (2541) ศึกษาเรื่อง “ความรู้และความเข้าใจของคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดเชียงใหม่ ต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม” โดยสัมภาษณ์คณะกรรมการบริหาร อบต. 21 แห่ง สรุปข้อมูลได้ว่า กลุ่มตัวอย่างมีความรู้เข้าใจเป็นอย่างดีเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจากการสร้างโดยมนุษย์ ตลอดจนความเข้าใจวิธีแก้ไขปัญหาที่อาจสร้างผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ทั้งสภาพแวดล้อมทางน้ำ สภาพแวดล้อมที่เกี่ยวกับป่าไม้ สัตว์ป่า แร่ธาตุและเสียง ทั้งนี้ได้เสนอแนะให้รัฐบาลมุ่งเน้นเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจตามบทบาทของตำแหน่งต่างๆใน อบต. ในการแก้ปัญหาให้เป็นไปตามด้วยกฎหมายอย่างแท้จริง เพื่อให้ท้องถิ่นสามารถแก้ปัญหาด้วยตนเองได้ในอนาคต

สมเกียรติ ประเสริฐ (2542) ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทขององค์กรท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรท้องถิ่น” โดยศึกษาการจัดการป่าชุมชนของประชาชนบ้านแม่อมลอง ตำบลบ่อสลี อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า บทบาทในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในรูปแบบป่าชุมชนนั้น ประชาชนในพื้นที่มีบทบาทสูงมากกว่ารัฐ ความร่วมมือระหว่างประชาชนในพื้นที่กับหน่วยงานรัฐมีอยู่น้อยมาก สิทธิของชุมชนเหนือการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในท้องถิ่น อยู่ในระดับที่สูงพอสมควร รูปแบบของการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ ได้อาศัยขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน มาเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ โดยสะท้อนออกมาในรูปแบบของภูมิปัญญาท้องถิ่น ความสำเร็จขององค์กรท้องถิ่นในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ได้ทำให้เกิดการยอมรับจากประชาชนในพื้นที่ หน่วยงานรัฐและหน่วยงานเอกชนอื่นๆ ส่วนด้านปัญหาและอุปสรรค ต่อการดำเนินงานในการอนุรักษ์ทรัพยากรขององค์กรท้องถิ่น คือ 1) การขาดความร่วมมือจากสมาชิก 2) บุคลากรขององค์กรท้องถิ่นขาดความรู้ในการดำเนินการ 3) การขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ 4) การขาดการวางแผนการปฏิบัติการที่ดี

วิรุณ มหิทธิกุล (2544) ศึกษาบทบาทของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ที่องค์การอำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี ได้จำแนกบทบาทออกเป็น การดำเนินกิจกรรมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ การได้เข้ารับการฝึกอบรม การรับรู้ข้อมูลจากทางราชการในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และประสบการณ์ในการทำงานในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ พบว่า สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ส่วนใหญ่มีบทบาทในการอนุรักษ์ป่าไม้น้อย สำหรับปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ได้แก่ เพศ และระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน และได้เสนอแนะว่าควรจัดให้มีการฝึกอบรมให้กับสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ในเรื่องความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ เพื่อเพิ่มพูนความรู้และทักษะในการทำงาน

จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎี ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ทำให้สามารถกำหนดปัจจัยที่ต้องการศึกษาในเรื่องบทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลต่อการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์เขตอุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง ได้แก่ ข้อมูลชีวสังคมเป็นของผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล , การรับรู้ข้อมูลข่าวสารด้านการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล , ความรู้และความเข้าใจในบทบาทของผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลต่อการจัดการทรัพยากรป่าไม้ , ระดับความสนใจถึงปัญหาด้านทรัพยากรป่าไม้ , วิธีการจัดการทรัพยากรป่าไม้ขององค์การบริหารส่วนตำบล ปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินงานด้านการจัดการทรัพยากรป่าไม้ และบริบทของอุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง เพื่ออธิบายถึงบทบาทของผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ซึ่งประกอบไปด้วย บทบาทในการวางแผน บทบาทในการจัดการองค์กร บทบาทในการสั่งการ บทบาทในการประสานงาน บทบาทในการควบคุม และบทบาทในการส่งเสริมและสนับสนุน การจัดการทรัพยากรป่าไม้ ดังรายละเอียดที่แสดงไว้ในภาพที่ 3

ภาพ 5 แผนผังกรอบแนวคิดในการศึกษา